

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 19/V

Jesenice, 24. aprila 1975

Miha Klinar

NA PRAGU MIRU

*Vi ste prebili obroč,
mi smo ostali tu.
Vi boste kmalu šli
k zmagi pojoč.*

*Mi smo ostali tu
in vendar smo z vami šli,
čeprav nas požela je smrt
na pragu miru.*

**MRTVI SVOBODE SMO
PRAG.**

*Vsakdo bo čezenj šel.
O da bi vsak korak
bil naše krvi odmev.*

*(Iz zbirke Na mrtvi straži, odlomek
iz pesnitve Na pragu miru)*

1945 - 1975

V 19. številki LISTOV s svojimi deli sodelujejo: Ivo ANDRIČ, Maruša AVGUŠTIN, Valentin CUNDRIC, Marjan ČUFAR, Radovan GOBEC, Benjamin GRACER, Tomaž ISKRA, Ivan JAN, Miha KLINAR, Andrej KOKOT, Pablo NERUDA, Siniša PETKOVIČ (s prevodi), Jan PLESTENJAK, Valentin POLANŠEK, Vojislav STANOJČIĆ, Črtomir ŠINKOVEC, Slavko TARMAN in PREŽIHOV VORANC.

Pravlјice je ilustriral akad. slikar Roman Savinšek, ostale likovne priloge so delo člana DOLIK Valentina MARKEŽA.

1

maj

Bilo je takrat, ko sem še bicke¹ pasel pod Uršljo goro. Vsako jutro mi je po ušesih zvonila ponarodela Vodovnikova pesem:

Ob štirih zjutraj gori vstanem
in ženem bicke past.
Oh, kako bom srotej pasov,
ko mam še komaj sedem let.

Treba je bilo vstati ob zori in napasti bicke do šole, ki se je začela ob devetih. Do šole pa je bilo dobre pol ure hoda. Jaz sem seveda spal kakor ubit in težko me je bilo ob tej uri spraviti pokonci. To se pravi, kadar me je budil oče, to ni bilo pretežko.

Na njegov robati glas: »Halo, sonce je že nad Pohorjem!« sem že tresčil iz postelje, čeprav sem vedel, da sonca še dolgo ne bo nad Pohorjem. Če bi tega ne bil storil tako urno, bi mi bila iz postelje pomagala očetova težka roka.

Teže me je bilo spraviti pokonci, kadar me je klicala mati. Ta se je tiho priplazila do postelje in ko me je videla, kako trdno spim, se je spet oddaljila po prstih in šepetala:

»Pet minut ga še pustim, saj je sirotej...«

Čez pet minut, ki so bile zame silno kratke, me je spet prišla klicat. Navadno sem jo slišal že prvokrat, toda sem se vedno potajil. Tudi zdaj sem se zvil v klobčič in se delal, ko da bi najtrdneje spal. Mati me je nekaj časa tiho opazovala, potem pa vzdihnila:

»Sirotej, kako bi še rad spal!«

Počasi se je odločila in me poklicala:

»Bicke se že derejo!«

Navadno me je morala klicati dva – ali trikrat, preden sem se skobalal iz postelje, ki je bila poslana morda le dvakrat v letu. Moja mati je imela zelo mehko srce, in kadar me je klicala ona, sem pridobil vsaj pol ure. Mogoče je tudi oče imel mehko srce, toda tega nam otrokom ni smel pokazati, ker je bilo življenje naše družine pretrdo.

Bicke pasti je bila huda reč. Pravega pašnika zanje ni bilo, ampak so se razprostirali ovčji pašniki po gozdovih, med ostrogovno in med trnjem, koder se goveja živina ni hotela pasti. Na paši sem bil bos, ker ni bilo denarja za čevlje. Kadar je bila žival sitna, sem imel čisto okrvavljene noge. Vrh tega je bilo po jutrih tudi še mrzlo. Toda ovce so bile v našem najemniškem gospodarstvu zelo važna stvar. Na leto jih je mogel oče prodati do deset in še več, kar je vrglo lepe denarce, s katerimi smo se otroci že za silo oblekli.

Nekega jutra me je oče zelo zgodaj poklical. Zatrobil je kakor zmerom:

»Sonce je že nad Pohorjem!«

Takoj sem tičal v hlačah in se odpravil v hlev. O kakem soncu na Pohorju seveda še ni bilo sledu. Na vzhodu se je še komaj poznala jutranja zarja. Vrhova Uršlje gore in Pece, ki sta bila še vsa zasnježena, še niti ništa žarela v škrlatni luči sončne zarje, ampak sta molela v bledi odsev jutra, ki je vstajalo nekje na vzhodu. Pobočja planin so bila še vsa črna, po dolinah pa je ležala debela megla, ki je zakrivala vse manjše hribe. Nebo je bilo jasno in na njem je gorelo še veliko svetlih, mrzlih zvezd, ki so začele silno počasi ugašati.

»Kam pa naj ženem past?« sem vprašal očeta, ki je vsak dan sproti določal pašo.

»Na vrh boš gnal danes,« mi je mrko odgovoril.

Na vrh! Srce mi je skoraj poskočilo od veselja. Na vrhu je bila pri nas najboljša in najugodnejša ovčja paša. Tako se je imenoval hrib nad domačijo, ki je bil porasel z drmo, to je s travo, ki so jo ovce imele najrajši. Na pašniku so rasle breze, ki so bile podobne zelenim pušeljcem. Vmes je stalo nekaj velikih, orjaških macesnov, ki so se videli daleč naokrog.

Čreda je bila brz na pašniku in sedaj se je začelo zame dobro življenje. Ovce so se začele pasti kakor uši in mi sploh ni bilo treba paziti nanje. Ako bi ne bilo premrzlo ali premokro po tleh, bi se bil lahko ulegel in mirno zaspal. Toda bil sem že prebujen in moja zaspanost se je medtem dvignila nekam med vrhove macesnov, ki so moleli v sivkastomodro nebo. Zato sem začel opazovati, kako je okrog mene nastajalo lepo, vigradno jutro.

Pravkar sta zagorela vrhova najvišjih gora v škrlatnem plamenu. Gorele so skale in razpoke med čermi. Podoba me je nenadoma vsega prevzela, da sem bil kakor zamaknjen. Na mah sem pozabil na svojo utrujenost in nisem nehal strmeli v goreče gore, ki so se mi zdele vedno bližje. Pod sneženimi vrhovi se je razprostiralo široko, tenano pobočje, pokrito s planinskim lesom. V tem pobočju se je združevalo mnogo barv. Smrekove hoste so bile skoraj črne, tam pa, kjer so rastle bukve, je bilo še vse rjavo, zakaj bukev v taki višini še ni pričela zeleneti. Temnikasto ozadje pobočja je bilo prepikano z blestečimi macesni, ki so si pravkar nadeli svoj svetlozeleni pomladni nakit. Brez teh macesnov bi bila podoba gore še čisto mrtva.

Dolina pod goro je bila še zakrita z meglo, ki se je le počasi pogrezala vase. Nikjer še ni bilo polj in travnikov in prav

nobene domačije ni bilo videti iz tega belega morja. Naš vrh je bil kakor samotni otok sredi jutranjega kipenja. Včasih se je zdelo, da ga bodo meglene pene pogoltnile.

Kmalu pa sta začela rdeča vrhova obeh orjakov bledeti. Obenem so postajali svetlejši tudi gozdovi pod gorami. Zdaj je dan začel hitro spreminjati lice cele dežele. Pohorska slemena so se ločila od vzhodnega neba, na severu pa so vrhovi Golice in njenega predgorja nekako dolgočasno moleli pod nebo. Dolinska megla, ki je še pred nekaj minutami lizala do pasu širnih pobočij, se je nenadoma sesedla in skozi njo so se začele svetlikati lise obdelane polja. Naših gor se ni več dotikala rdeča sončna zarja, ampak so bili vanje uprti pravi sončni žarki, ki so prihajali naravnost od velike rdeče sončne krogle, ki se je nenadoma dvignila izza pohorskih slemen.

Sedaj je nastopil pravi dan.

Ves širni prostor med nebom in zemljo, kolikor sem ga mogel zajeti z očmi, se je napolnil s pepelnasto, skoraj prosojno barvo. Ta praznična svetloba je srkala vase dolinsko meglo, ki se je zmerom bolj stiskala k zemlji in se skrivala med loge in travnike. Nadnaravno velika, orjaška drevesa so začela moleti iz meglene dna, potem so prišli na vrsto robovi valovite doline, ki so razsekali meglo na nešteto podolgovatih jezikov, dokler se niso pokazale domačije, vsepovsod raztresene, naposled pa se je prav na dnu doline pokazala mala vas z visokim, gotskim zvonikom.

Medtem ko se je spreminjala podoba doline, se je spreminjalo tudi sonce. Ko je vzšlo izza Pohorja, je bilo podobno veliki, žareči krogli, potem pa je postajalo bledeje in manjše. Nazadnje se je obdalo z močnim vencem, ki je bil svetlejši kakor njegova sredina. Iz tega venca so začeli potem štrkati na vse strani daljši in krajši žarki, ki so bili podobni žarečim strelom. Kmalu ni bilo več mogoče pogledati v sončno kroglo.

Kakor me je zjutraj, ko sem vstajal, strašno imelo in sem še, gredeč na pašo, včasih spal, tako silno rad sem gledal jutro, ki je vstajalo pred mojimi očmi. Tega vstajenja se nisem mogel nikoli nagledati. Vedno sem pri njem odkril kaj novega in kaj lepšega. Posebno takrat, kadar sem pasel Na vrhu. Tam me paša ni veliko motila, ker se je žival pasla kakor uš. Pogled z vrha je bil že sam po sebi lep in za oči

Tine Markež: Variacije 1

prava paša. Toda bilo je še nekaj drugega zraven, kar je delalo vstajenje jutra še lepše. Naš vrh se je ob jutranjem svitu za nekaj ur potapljal v godbo tisočerih glasov, ki so se zlivali v veličastno, brnečo prečudno pesem ali godbo. Ta godba je prihajala iz neštetihih ptičjih grl in donela iz brezovega grmovja in z vej visokih macesnov, prihajala je iz vlažne, napojene zemlje in trave, prihajala je s tankih macesnovih in brezovih vej, ki so bile neslišno napete v jutranjem zraku in se šibile pod razkošno roso, čeznje pa je drgetal nevidni lok prvih jutranjih vetričev. In ta mogočna godba mi je prevzela srce, da sem nekako onemel strmel raz ta čudni, v roso vtopljeni vrh. Vse te lepote, ki se je razprostirala okrog mene, in vse te zgodbe, ki je brnela v mojem mladem telesu, pa se nisem zavedal, kakor se tega zaveda kdo, ki jo opazuje ali posluša pri polni zavesti, ampak sem bil tesno zrasel z vsem, kar me je obdajalo in kar sem občutil, ko da je vse to del mojega lastnega bitja. Zdelo se mi je, da včasih gledam samega sebe.

Iz takih misli me je vedno prebudil sopihajoč, težak glas, ki je prihajal od daleč po zraku in je odmeval po brezovju in macesnovju nad mojo glavo. To je bil glas težkih, parnih kladiv, ki so butala doli v dolini, kjer je stala velika tovarna. V tej tovarni še nisem bil nikdar in sem jo mogel le od daleč gledati. To sem mogel le, če sem se napotil čez brezov pašnik na drugo stran našega hriba. Toda ni me preveč vlelo k njeni podobi, ker zame ni bila lepa. Bila je črna in sajasta, en sam kup zamazanih stavb, nad katere je molelo kakih šest ali osem visokih dimnikov. Iz teh dimnikov se je neprestano valil masten in črnkast dim, ki je zasmrajal celo severno dolino. Vedel sem tudi, da iz teh dimnikov ponoči svigajo plameni, ker sem šel z očetom nekajkrat ponoči v mlin in sem to sam videl. Od tistega časa me je bilo tovarne skoraj strah. Ta črna tovarna je bila tudi še drugače slabo zapisana v mojem srcu. To sem imel od očeta, ki ni maral tovarniških delavcev, čeprav je bil tudi sam delavec. Tovarniški delavci so se ob nedeljah pri cerkvi postavljali s srebrnimi verižicami, z velikimi tolarji na lajbičih, z zelenimi klobuki, za katerimi so se šibili gamšovi repi. Moj oče teh ljudi ni maral tudi zato, ker so večinoma koj začeli nemškuriti, brž ko so povohali tovarno. Vse to ga je odbijalo od njih, čeprav je bilo znano, da so fužinarji veliki reveži. Toda moj oče je bil takrat gotovo še večji in še bolj zapuščen revež, kakor so bili fužinarski delavci, ker je bil poljski delavec.

Ko sem tega jutra spet začel butanje tovarniških kladiv, sem se takoj znašel sredi resničnega sveta. Prenehal sem biti del narave, ki me je obdajala, postal sem to, kar sem bil: pastirček, ki je zgodaj zjutraj pasel bicke neke na zapuščenem vrhu. Lepa, harmonična godba, ki je še malo prej zvenela skozi macesnovje nad mojo glavo, je zdaj prenehala, ker jo je razsekal odmev parnih kladiv. Celo jutranji zvon, ki se je glasil iz druge doline pod menoj, mi ni mogel več priklicati prejšnje zamaknjenosti.

Nenadoma sem od nekod začel človeške glasove. Začel sem oprezovati naokrog, toda nikjer nisem mogel opaziti živega bitja razen svojih ovč, ki so mulile travo tam med brezami. Čez naš hrib je šla gozdna pot, ki je vodila iz doline, kjer je stala tovarna. Ta pot je bila samotna in le redkokdaj so po njej hodili ljudje, nikdar pa še nisem ted videl koga ob tako zgodnji uri. Nedvomno je šel nekdo na vrh. Kdo je bil, še ni bilo videti, ker so pot zakrivale breze. Meni to ni bilo povšeči. Bil sem samotarske narave in sploh nisem rad srečaval ljudi. Na tihem sem se tujih ljudi bal, ali pa sem jih celo sovražil. Kdo bi neki hodil tod ob taki uri, sem si mislil in stegoval vrat proti tisti strani, od koder so prihajali glasovi. Nenadoma pa sem

zagledal skozi brezovo grmovje celo gručo ljudi, ki se je bližala vrhu.

Šli so počasi, moški in ženske pomešani, in celo nekaj otrok je bilo zraven. Vse je bilo praznično oblečeno in vse veselo razpoloženo. To je bilo videti že od daleč. Poznalo se je tudi, da je družba zatopljena v živahen pogovor, ker so nekateri mahali z rokami. Nekateri pa so mrmrali neko pesem.

Bili so še tako daleč, da nisem mogel razločiti, kaj in kak jezik govorijo. Toda zdaj jih nisem utegnil več poslušati, ker so se vedno bolj bližali. Zvest svoji nezaupljivosti sem hitro skočil med grmovje in se potuhnil za debeli macesen, ki je zakrival mojo postavo. Iz tega skrivališča se je dalo nemoteno gledati na družbo, ki je prihajala vedno bliže. Ovce me niso skrbele, ker so se mirno pasle nedaleč med brezami.

Skupina ljudi se je medtem že tako približala, da smo bili skoraj vstric. Jaz sem se prilepil tesno k macesnovemu deblu, da bi me nikakor ne mogli odkriti. Sedaj sem že razločil posamezne besede, toda nisem mogel razumeti, o čem govorijo. Nekaj pa me je pri njih zelo presenetilo, vsi od prvega do zadnjega in celo tista dva ali trije otroci, ki so šli zraven, so imeli v gumbnicah zataknejene lepe rdeče nageljne. Vsi so žareli v obraz, ko da bi bili zelo razgreti; čeprav pot ni bila naporna in je ob tej jutranji uri na vrhu celo prijetno hladno. Ženske, ki so šle z družbo, so se smejale tako razposajeno, kakor se smejijo dekleta, kadar gredo ob lepih nedeljah v cerkev.

Vse to ni slabo vplivalo name, toda kmalu je padla vmes temna senca, ki je na mah vse pokvarila. Zapazil sem, da imajo moški po vrsti vse velike, srebrne verižice in svetle tolarje na lajbičih. To me je prepričalo, da so to ljudje iz tovarne, ki sopiha v dolini, in postal sem slabe volje. Mislil sem, kakor je mislil moj oče, da so to slabi ljudje. Zdaj sem se še tesneje skrivil za macesnovo deblo.

»Oh, bicke, bicke, kako je to lepo...!« Skupina ljudi se je ustavila in nekaj žensk je z iztegnjenimi, golimi rokami, v katerih so držale kruh in žemlje, začelo korakati proti moji mali čredi. Čreda pa, ki ni bila vajena ljudi, se je odmaknila nazaj v goščavo, medtem ko se ženske niso dale odgnati in so še dalje silile za ovčami. Za bickami se je pognala tudi belo oblečena deklica z žemljo v rokah in mi je pri tem prišla že za hrbet, pa me še ni opazila. Deklica je bila malo večja od mene in je imela gole, bleščeče lakti. Na prsih je nosila velik rdeč nagelj. Ko sem jo tako videl stati med belimi brezami, se mi je zdela čudno lepa.

Tedaj me je deklica nenadoma zapazila. »Poglejte, pastir!« je zaklicala vzradoščena proti skupini, ke je ostala na poti.

Na njene besede se je vsa družba obrnila proti meni in od zadrege mi je udarila vsa kri v glavo. Nekdo je vzkljnil:

»Poglejte, tako majhen pobič, pa že pase!«

Jaz sem nemo strmel v belo deklico, ki je stala pred menoj.

Ker se nisem ganil izza macesna, se mi je deklica začelo približevati. Njen obraz se je veselo smejal in kazala mi je dve vrsti svojih prebelih zob. Napadala me je volja, da bi pobegnul izpred nje in se skrivil v goščavi, toda neka topla notranja moč me ni pustila z mesta, zato sem ostal, kjer sem bil.

Dekle se je tedaj približalo macesnu in obstalo korak pred menoj, strmelo je nekaj časa vame s svojimi velikimi očmi, potem pa mi je nenadoma reklo:

»Zakaj se bojiš...?«

Hotel sem ji odgovoriti, da se ne bojim, in da me je le sram mojih bosih nog in moje revščine, pa nisem mogel spraviti besedice iz ust.

Nekaj časa sva si tako stala nasproti in molčala. Skupina ljudi, kateri so se zopet pridružile ženske, ki so prej iskale ovce, je

Tine Markež: Variacije 2

na gozdni poti tudi obstala in gledala vame in v deklico. To je trajalo mogoče precej časa, toda zame je bilo to soočenje le kratek blisk. Tedaj je na poti rekel ženski glas:

»Sram ga je, ker ni vaju toliko ljudi.«

Neki glas pa je rekel:

»Lenkica, daj nu nageljček, da bo tudi on vedel, da je danes prvi maj...!«

Tedaj je Lenkica, kakor je bilo deklici ime, vzela nagelj s svojih prsi in mi ga pomolila z dolgo bleščečo roko. Njene oči so pri tem globoko žarele in se zasadile v moje oči.

Jaz sem počasi vzel nageljček in se pri tem dotaknil njene roke. Ta dotik mi je čisto zmešal glavo. Na mah sem izgubil prisotnost duha in sem z nageljnomo v roki zdirjal v goščavo ter se tako skrivil dekletu in skupini ljudi na cesti. Še zahvaliti se nisem mogel dekletu za prekrasni dar.

Ko sem bil v goščavi na varnem in sem vse premislil, me je skoraj postalo sram tega, kar sem storil. Toda družbi z deklico je menda to zelo ugajalo, zakaj slišal sem prešeren smeh. Nato je družba veselih ljudi začela peti neko pesem, ki je nisem razumel in ki sem ji prisluškoval z utripajočim srcem, dokler se ni izgubila visoko pod vedrim nebom tega zgodnega dne.

Potem je skupina ljudi izginila na drugo stran vrha in jaz sem ostal sam s svojimi ovčami. V samoti sem potem pretehtal vsako besedo, ki sem jo slišal na vrhu. Beseda »prvi maj« je bila posebno poudarjena in zato se mi je vtisnila v spomin posebno močno. Saj sem tudi nagelj dobil od deklice za prvi maj.

Takrat vsega tega še nisem razumel, ker sem bil še premajhen. Bilo je še v stari Avstriji. Poznaje sem šele zvedel, kaj pomeni prvi maj. V stari Avstriji delavstvo prvega maja ni smelo praznovati, kakor ga praznujemo danes mi. Praznovati so si ga upali le najbolj pogumni ljudje.

In med njimi je bila tudi tista deklica sredi zelenih brez, ki mi je podarila nageljnove cvet, čeprav me ni poznala in sem bil zanjo le ubog pastirček, ki je bicke pasel.

Od tistega jutra se ljudi iz črne tovarne v dolini in tudi same tovarne nisem več bal.

To je bil moj Prvi maj.

Opomba: 1 ovce, 2 blejajo;

RAPSODIJA O SPLAVARJIH NA OGNJENI REKI

Posvečam delovnemu kolektivu železarne Jesenice
ob 25-letnici delavskega samoupravljanja

Zaključni spev

Posvečam delovnemu kolektivu
Železarne – Jesenice
ob 25-letnici samoupravljanja

O praznik svobode
praznik pomladi!

Na bregu življenja
smo odložili
breme trpljenja,
z nog si sezuli
vse boje, pohode
skozi ogenj in kri
do miru in svobode.

O praznik pomladi
praznik svobode!

Polni vriskov in petja
sredi majskega cvetja
jutranjo roso
smo se umili
in pozabili,

na praznik svobode
na praznik pomladi.

Ob prazničnem kresu
ob pesmi in plesu
dekliske oči so
v nas zagorele
in v tisoč ljubezni
se razcvetele

na praznik pomladi
na praznik svobode ...

O deklica moja,
zakaj nisi živa,
da bi poljubljal
usteca tvoja

na praznik svobode
na praznik pomladi.

– Obrisi si solzo,
saj ko bi kanila,
bi me še v grobu,
dragi, ranila

na praznik pomladi
na praznik svobode ...

Ob prazničnem kresu
dekle plavalas
z vabečim pogledom
vabi me k plesu

na praznik svobode
na praznik pomladi.

Lasje kakor tvoji,
oči kakor tvoje,
dlani kakor tvoje,
poljubi kot tvoji

na praznik pomladi
na praznik svobode.

Kakor da ti si se
vanjo prelila,
ti, ki te v gozdu
pokriva gomila

na praznik svobode
na praznik pomladi.

Lasje kakor tvoji,
oči kakor tvoje,
dlani kakor tvoje,
poljubi kot tvoji ...
Me je vzljubila?
Me kot ti bo ljubila?

O praznik svobode,
praznik p n ladi

praznik ljubezni
praznik pozabe!

Daleč so boji,
krvavi spopadi.

Daleč grobovi,
smrt, ruševine;
cvetje preraslo
celo je spomine
na praznik pomladi
na praznik svobode.

— — —
TI, KI BORIL SI SE,
TI SI ORAL.
TI, KI TRPEL SI,
TI BOŠ SEJAL.
A KAJ BOŠ SEJAL
IN KAJ BOŠ POŽEL?
POVSOD RUŠEVINE
POVSOD LE PEPEL.

Zdaj je praznik za nami
in sonce sveti vsakdanje,
obstali smo

med ruševinami
sami.

Razhita je moja dolina,
razorožene so misli bojne

in iz srca
se mi trga
bolečina

in nemo strmi
v sledi vojne.

– Ničesar vam ni ostalo
(premagani sovrag
se reži)

O že čez mesec dni
kot lačni berači
boste šli
prosjat
na roparski Wallstreet ...

Ničesar nam ni ostalo?
Bojazljive laži!

Kdor ima čiste oči,
veruje v rdeče sanje
na ruševinah
starih dni.

– Sanje? Pa sanje, sanje ...
(premagani sovrag
se reži)

O že čez teden dni
kot lačni berači
boste šli
prosjat
na roparski Wallstreet.

Sanje! Da, sanje, sanje
bile so vir naše moči:

z njimi prižgimo peči
za rudo naših dni,
za železo naših dni,
za jeklo naših dni,
za novi svetli plug,
za naš vsakdanji kruh ...

— — —
TI, KI BORIL SI SE,
TI SI ORAL.
TI, KI GRADIL SI,
TI SI SEJAL.
TI SI ZNOJIL SE
IN TI SI TRPEL.
IN KAR BOŠ SEJAL,
BOŠ TUDI POŽEL.

— — —
Le plani, misel,
smelo pod oboke,
kjer v ritmu se
prevažajo žerjavi.
In vsaj za hip
se pri ljudeh ustavi,

da te vzemo
kakor opeko v roke.
Samo tako
v bodočnost te vgradijo,
samo tako
spoznala boš resnico,
samo tako
imela boš pravico
postati stih
za rdečo rapsodijo.
K ljudem se nagni
pod zemljo v kanalih,
na kable zaigraj
kakor na strune,
spremeni v spev
načrte in račune
in vžgi se iskra svetla
v vseh stikalih.

Zagori sinje
kot varilni plamen,
odvari s sebe
uso navlako staro,
izžgi s sveta
laž temno in prevaro
in snemi vsa bremena
s trudnih ramen.

– Luč bodi! dahni
in nov svet ustvari,
svet, kjer ljudje
ne bodo več na tlaki,
kjer bratje bomo si
in vsi enaki,

zato z ljuheznijo
nas vse prežari.
Z ljuheznijo,
da v trdih dneh graditve
pod težo
naša volja ne omaga,
da kakor v boju
tudi v delu zmaga
življenja vredna
in krvi prelite.

— — —
TI, KI BORIL SI SE,
TI SI ORAL.
TI, KI GRADIL SI,
TI SI SEJAL.
TI SI ZNOJIL SE
IN TI SI TRPEL.
IN KAR BOŠ SEJAL,
BOŠ TUDI POŽEL.
A PAZI, DA SETVE
NE ZADUŠI TI PLEVEL.

Sam veš, da to niso prazne besede,
sebičnost napada nas iz zasede:
sebičnost je zlo,
ki od veka do veka
človeku za tujca
dela človeka.

— — —
ŠE OGENJ PROMETEJSKI
ME V PRSIH SKELI,
ŠE RADI BOGOVI
BI PILI NAM KRI,
ŠE RADI POLASTILI
BI SE OBLASTI
IN NAS PRIKOVALI
NA SKALNE ČERI.

— — —
Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi mi morala bruhati krike
na vse, ki pozabili so na črne krvnike
na grozo ugaslo umirajočih
z zlomljenimi tilniki v srednjeveških
obročih,

na vse postreljene in umorjene
otroke in starce, moške in žene,
na domove požgane, ljudi izgorele,
za seme svobode v pepel siv iztlele,
na njive svobode – krvava bojišča,
na pogorišča in taborišča,
na žrtve in mrtve, na strahotne pohode,
ko s smrtjo orali smo njivo svobode,
ko s smrtjo orali smo trdo ledino
in s krvjo posejali uso domovino.
Stihi drobijo se v letopise,
kot da mi v žilah kri že suši se,
pa bi mi morala bruhati krike

na vse, ki so pozabili na čase velike,
na vse, ki v naši rdeči pomladi
seme pohlepa zasejali bi radi,
na vse te poganjke brezdelne gospode,
gospode, ki noče ljudske svobode.

SE OGENJ PROMETEJSKI
ME V PRSIH SKELI,
SE RADI BOGOVI
BI PILI NAM KRI,
SE RADI POLASTILI
BI SE OBLASTI
IN NAS PRIKOVALI
NA SKALNE ČERI.

Ti veš, da to niso prazne besede,
koristolovci vseh vrst preže iz zasede:
sebičnost je zlo,
ki od veka do veka
človeku za sovraga
dela človeka.

Drobno drevesce si, vihar te izruje,
le v množico združen človek kljubuje,
dela, ustvarja sen proletariata,
da človek v človeku našel bo brata.

TI, KI BORIL SI SE,
TI SI ORAL.
TI, KI GRADIL SI,
TI SI SEJAL,
TI SI ZNOJIL SE
IN TI SI TRPEL.
IN KAR BOŠ SEJAL,
BOŠ TUDI POŽEL.

Pršči snopi isker
so prižgali zvezde.
O dolina moja
kakor v ognju boja
v ognju dela.

Dimnikov mogočne piščali ...
Kdo udarja, svojo pesem
na klaviaturo strojev?

Kdo ustvarja
iz disharmonije
razbitega železa
svetlobe harmonijo.

Kdo raztaplja zarjaveli čas
v slapove železnih ognjev.

Odkod ta glasba?

Fanfara v srcu čujem!
Kje zlate so pozavne?
Kje so bobni?

Kdo po načrtih in računih
na tolkala strojev
bodočnost
ljudstvu snuje
v kovinski simfoniji?

Kdo po svoji meri
in preudarku

piše
času note?

Kdo daje času
nov svobodni ritem?

Kdo dramu v meri svoj zanos
in me spreminja v pesem?

Rogovi,

v rdečo zarjo jutra
odprite zlata usta
in razglasite svetu,
kdo iz mene poje

LJUDJE

LJUDJE

LJUDJE

odeti
v ognjeno meglo sopar
železnih ognjev

SPLAVARJI

NA GOREČI
ŽELEZNI REKI

v rdečem jutru

s pesmijo ognjeno v duši

NA RAZBELJENA SO VESLA
SE OPRLI

IN ZAPLULI V ČAS,
V NAŠ ČAS!

V SVOJEM SRCU

SLIŠIM RDEČO HIMNO:
SVOBODI LJUDSTVA
POJEM.

Miha Klinar

Radovan Gobec

KAKO JE NASTALA KANTATA »SPLAVARJI NA OGNJENI REKI«

Splavarji na ognjeni reki je naslov nove vokalno-instrumentalne skladbe, ki sem jo na besedilo pesnitve pesnika Mihe Klinarja napisal v letu 1974.

Delo je novo, čeprav sega njegov nastanek delno že v leto 1961, ko je bila na Poljanah nad Jesenicami proslava 20-letnice vstaje. Za to priložnost je namreč napisal Miha Klinar pesnitev Rdeča kantata, meni pa je bila zaupana naloga, da bi kantato uglasbil. V primanjko vanju časa sem takrat uglasbil le nekatere dele kantate, druge pa so recitali člani jeseniškega amaterskega gledališča. Kantato so izvedli združeni gorenjski zbori (200 pevcev) pod vodstvom prof. Petra Liparja, spremljala pa je jeseniška godba na pihala. Kantata je bila v tej obliki nekajkrat ponovljena.

Toda prvi uspeh kantate me ni zadovoljil. Vsa leta po prvi izvedbi me je vznemirjala njena vsebina in neprestano sem se znova odločal, da bi uglasbil celotno besedilo. Za to pa je potreben čas, mnogo časa, ki ga ni bilo nikdar za tako obširno delo. Treba je vedeti, da traja komponiranje ter instrumentiranje takega dela najmanj eno leto. Končno sem se vseeno odločil.

Svoj sklep sem sporočil Mihi Klinarju in ga poprosil za morebitne popravke in dopolnila, da bi se izognila poznejšim nevšečnostim. Toda Miha me je močno presenetil. Namesto 16 strani pesnitve, kolikor je obsegala prvotna kantata, mi je predložil novo besedilo, ki je obsegalo kar 50 strani. Sprva sem se prestrašil, saj tako obširnega besedila sploh ni mogoče komponirati, ker presega vse koncertne norme. Skladba s takim obsegom bi nujno zapadla v razvlečenost in enoličnost, izgubila bi na gradnji, pa tudi sama glasba bi se morala nujno začeti ponavljati, kar gotovo ne bi bilo delu v prid.

Toda, kakorkoli sem besedilo obračal in prebiral, vedno bolj me je privlačevalo in prižemalo k sebi bodisi kot celota, bodisi posamezna poglavja in celo posamezni verzi s svojimi čudovito močnimi, klenini in domiselni primerami, povezanimi v umetniško besedo.

Toda, treba se je bilo odločiti! Ali z nekoliko skrajšanim besedilom ustvariti kantato, ki naj bi bila še sprejemljiva za vzdržljivost poslušalcev ali pa z uglasbitvijo celotnega besedila storiti arhitektonsko napa-

ko in s tem pokopati izredno vsebinsko in umetniško vrednost besedila, kakršnemu pri nas ni primere.

Tako sva izbrala iz obširnega dela le toliko, kolikor je bilo potrebno za celovitost vsebine in to naj bi bila podlaga za moje delo, čeprav obsega pesnitev še vedno 20 strani. Zaradi tega, da bi lahko obdelal celotno besedilo še v normalnem obsegu ene skladbe, sem se moral odreči pretiranemu »melodiziranju« in se odločiti za način melodičnega govora, zato sem novo kantato imenoval »melorecital«.

Temu je sledilo kompozicijsko delo, ki se začneja z vrsto raznih analiz, kot so: oblikovna, vsebinska, gradbena, izvajalska ter grafikonov, ki naj bi delu ustvarile primerno gradnjo (ekspozicije, zaplete, viške in razrešitve), pestrost v pri izvajalcih (solisti, sopran, alt, tenor, bariton in bas; ves zbor ali samo deli zbora; zbor s solisti, sami solisti), posebno pa ritmična struktura z ozirom na to, da teko verzi skozi vso pesnitev večinoma precej enakomerno in je bilo treba poiskati vse možne ritmične kombinacije, da bi preprečil enoličnost in ponavljanja; nadalje je bilo treba iskati pestrost v orkestrskih skupinah in barvah instrumentov, v karakterju tempov, v različnosti posameznih poglavij, odstavkov in stavkov in podobno.

Tak, v naprej izdelan načrt mi je šele lahko služil za čisto kompozicijsko, ker bi se sicer v količini verzov izgubil in spregledal gradbena in druga pravila glasbenega ustvarjanja.

Kompozicijsko delo mi je potekalo razmeroma hitro. Hotel sem namreč ostati v poletu, ki so mi ga sproti ustvarjali Klinarjevi verzi, saj je znano, da izgubi delo ob prekinitvi na stilni enotnosti in celo na izrazni moči.

Upam, da sem z glasbo izrazil vsa tista globoka lirična, epska, uporniška, žalobna in slavnostna občutja, ki jih v tako bogati meri vsebuje Klinarjeva poezija.

Kaj sva ustvarila s pesnikom, bodo presodili poslušalci; eno pa drži: oba sva delala s srcem in z globokim prepričanjem in življenjem v vsebino, kar je edini pogoj za iskreno in doživeto umetniško izpoved in ki lahko le s takimi odlikami vzbudi in izzove v sorodnih dušah enak odziv.

MISLI OB ANDRIČEVI SMRTI

Iva Andrića ni več med živimi. Zapustil nam je pa dosti besednih umetnin. Za branje in v premislek.

Rodil se je 10. 2. 1892 v Travniku. Bil je akademik, književnik, član sveta federacije. Srednjo šolo je dokončal v Višegradu in Sarajevu, medtem ko je filozofijo študiral v več evropskih mestih: v Zagrebu, na Dunaju, v Krakovu in Grazu. Doktorski naslov si je pridobil leta 1920 v Grazu, in sicer s temo o duhovnem življenju Bosne pod Turki.

Avstrijske oblasti so ga preganjale, ker je bil član znane organizacije »Mlada Bosna«. Bil je tudi med ustanovnimi člani naprednega literarnega časopisa Književni jug (1918). Istega leta je objavil zbirko pesmi v prozi E. Ponto. Knjigo pesmi Nemiri je objavil leta 1920. Poslej se je pa docela posvetil temam iz bosan-

ske zgodovine. Kot je znano, je prav zaradi proznega opusa dobil leta 1961 Nobelovo nagrado za književnost.

Od leta 1924 do 1941 je bil v diplomatski službi v Grazu, Rimu, Ženevi, Budimpešti, v Madridu in Berlinu. Leta 1946 je bil izvoljen za predsednika Društva književnikov Jugoslavije. Bil je tudi republiški in zvezni poslanec. Za prozni opus je dobil več priznanj, poleg drugih nagrado Avnoj.

Glavna dela Iva Andrića so: Pripovedke (1924, 1931, 1936), Na Drini most (1945), Travniška kronika (1945), Gospodična (1945), Preklete dvorišče (1953). Leta 1963 je izšlo deset knjig Andričevega Zbranega dela.

Že njegove pesmi izpovedujejo črnoglednost, obup. Nad staro Jugoslavijo je bil tolikanj razočaran, da se je s prozo raje umaknil v preteklost, v zgodovino. Tako je od pesmi v prozi prešel na novelo. Tako je njegovo najbolj znano delo Na Drini most niz novel. Enotnost daje zgodbi, dogajanju in osebnostim višegradskega most, mojstrovina vezirja Sokolovića, most spaja stoletja v umetniško pojmovano zgodovinsko celoto. Most je junak, ki živi izven višegradskega sveta. Taka zasnova proznega dela izdaja Andričev pesniški talent, epski dar. Ne glede na to, kako ocenimo njegov umik v zgodovino – ali je to pesimizem ali zgolj izbira teme – so prav dela iz bosanske zgodovine priložila Iva Andrića in preko njega jugoslovansko besedno umetnost v celoti in to na svetovni ravni. Ker je njegova poezija – po krivici – manj znana, umrlega velikana našim bralcem predstavljamo z dvema prevedenima pesmima.

Ivo Andić

Slap na Drini

Z vlago diha voda, zbira po dolini se megla.

*Ogenj na splavu pogašen.
Z gore mokre nad reko
kliče nekoga nekdo.*

*V nihajih, neenakih
med klci ohripelimi,
se za hlad ne zmenim več
in ne za to, kdo sem, odkod prihajam,
da bi se zamotal v mir,
vendar se spet in spet,
ko ne pričakujem,
s planine tisti javi.*

*Očitam si:
Kar spi, ne kliče te nihče.
Ti, ki si sebe pozabil, čemu
bedel bi, trepetal sedaj
zaradi tujega glasu.*

*Za tišino, ki beži
zopet, zopet, zopet on.
Vendar glas iz da ga, ujetnika gozda.
In mislim, da bo kmalu
želel
buditi drugega človeka, zver zaspano
ali spet odmev obupa.
Da bom jaz zaspal! Zaspal.*

Prevod: V. Cundrič

Sen o Mariji

Nikoli nisem videl Tvojega obraza.

*Vendar prgišče sonca,
ki je edino padlo mi na pot,
iz Tvoje roke je bilo.*

Usoda. Sneg in veter, strah.

*Edina vest
vesela, ki se je v moj kot zatekla,
iz Tvojih je ust bila.*

Poslove se pota od teme, pozabe.

*Nekaj hipov stala je
uboga duša: kam z očmi?
Drhtela je.*

*Življenje je tako minilo.
In nikoli nisem videl Tvojega obraza.*

Prevod: V. Cundrič

Priznam, živel sem

Ti spomini se često lomijo in so včasih pozabljeni kot življenja. Intervali spanja nam omogočajo, da prenesemo dneve dela. Mnogo mojih spominov se je stopilo, ko sem jih obujal, postali so prah kot enkrat za vselej razbiti kozarec.

Memoarji »pisca spominov« niso memoarji »pesnika«. Prvi je mogoče živel manj, vendar več fotografiral in nas razveseljuje z lepoto podrobnosti. Drugi nam podaja galerijo prikazni, pretresenih od ognja in senc svojega časa.

Jaz mogoče nisem živel v samem sebi; mogoče sem živel življenje drugih.

Od tega kar zapuščam v teh listih, se bodo – kot v alejah dreves v jeseni in kot v času trgatve – ločili rumeni listi, ki bodo umrli in grozdje, ki se bo prelilo v sveto vino.

Moje življenje je življenje iz vseh življenj: življenje pesnika.

SPOMINI PABLA NERUDA

MLADENIČ S PODEŽELJA

Čilski gozd

...Pod vulkani, pod zasneženimi hribi, med velikimi jezeri blagodišči, molčeči, divji čilski gozd... Noga se vdira v mrtvo listje, krhka veja poka, velikanske araukarije dvigujejo svoje kodraste postave, ptica mrzlega pragozda prileti, zaprhuta, izgine v senčici mladičja. In kot oboja zadoni iz njenega skrivališča... Skozi nosnice prodre prav v dušo divji vonj lovorja, temni vonj boldojevoga grma... Gvaitekas ciprese ovirajo moj korak... To je navpičen svet: narod ptic, množice listja... Naletim na neki kamen, razrijem odkrito votlino, ogromni, rdečekosmati pajek me gleda z otrplimi očmi, nepremično, velik kot rak... Zlati hrošč pošilja svoj strupeni prhljaj proti meni, medtem kot blisk izginja njegova blesteča mavrica...

Tečem naprej v gozd praproti, veliko višje od mene: šestdeset solz pade iz njihovih zelenih, mrzlih oči na moj obraz, in še dolgo za mano trepetajo njihove pahljance... Neko strohnelo deblo: kakšen

zaklad!... Črne in modre gobe so mu ušesa okrasile z obeski, rdeče zajedavke so ga posule z rubini, druge lene rastline so mu posodile svoje brade; naenkrat z bliskovito hitrostjo šine iz njegovega drobnoja kača kot kakšna prikazen, kot da bi mrtvemu deblu uhajala duša... V daljavi se vsako drevo loči od sebi podobnega... Štrlijo na tepihu gluhega pragozda in vsak listavec, črtast, kodrast, vejnat, suličast, ima svoj lastni stil, kot da bi bil obrezan z nekakšnimi škarkjami in z neskončnimi gibi... Strmina, na dnu drsi prozorna voda preko granita in jaspisa... Čist kot citróna, plešoč med vodo in svetlobo leti metulj... Tik ob meni pozdravljajo z rumenimi glavami nešteti cvetki plutovcev... Visoko zgoraj kot žile utripalnice čarobnega pragozda, nihajo rdeče ovijalke...

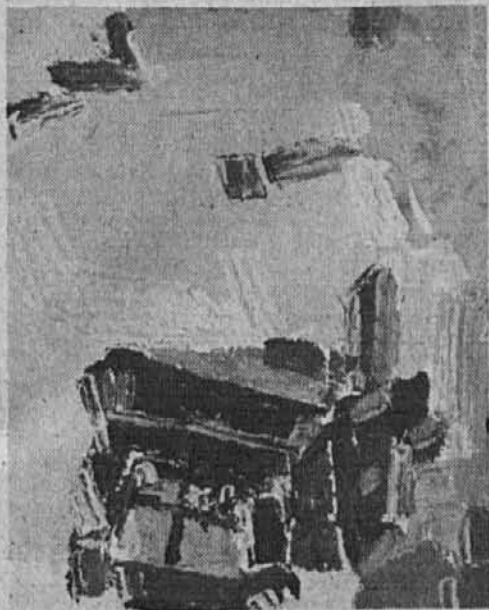
Rdeča ovijalka (Lapageria Rósea) je cvet krvi, bela ovijalka je cvet snega... S trepetanjem listja prebije tišina hitrost neke lisice, vendar tišina je zakon tega

kraljevstva listja... Samo oddaljeni krik zmedene živali... predirajoči medklic neke skrite ptice... Svet rastlin samo šumlja, dokler nevihta vse zemeljske glasbe ne spravi do donenja...

Kdor ne pozna čilskega gozda, ne pozna tega planeta.

Iz te zemlje, te ilovice, iz te tišine sem zgneten, da bi pel za svet!

Tine Markež: Variacije 3

Moja prva pesem

Povedal vam bom povest o ptici. Na jezeru Budi so organizirali divjaški lov na labode. Približevali so se jim skrivaj v čolnih, potem so veslali hitro, hitro. Labodi vzletajo okorno kot albatrosi, najprej se morajo dričati po vodi. Okorno dvigajo krila. Dohitevali so jih in pobijali z vejami.

Prinesli so mi na pol mrtvega laboda. Bila je to ena tistih čudovitih ptic, karšne nikoli več nisem videl na svetu, labod s črnim vratom. Snežna ladja vitkega vratu, ki kot, da bi bil obvit z ozko črno svileno podveznico. Oranžni kljun in rdeče oči.

Bilo je v bližini morja, v Puerto Saavedri, Južnem Imperialu. Prinesli so mi ga skoraj mrtvega. Izpral sem mu rane in mu v žrelo potisnil koščke kruha in ribe. Vse je izbruhal. Vendar se je kljub temu opomogel od poškodb in začel dojemati, da sem njegov prijatelj. Jaz pa sem začel spoznavati, da ga bo ubilo hrepenenje. Nosil sem težko ptico na rokah po ulicah in jo prinesel do reke. Labod je plaval naokrog blizu mene. Želel sem, da začne loviti ribe pa sem mu kazal kamenčke na dnu reke, pesek, med katerim so švigale srebrnkaste južne ribe. Toda on je z žalostnimi očmi gledal v daljavo.

Dvajset dni, po večkrat na dan, sem ga nosil k reki in odnašal domov. Labod je bil skoraj tako velik kot jaz. Nekega popoldneva je bil bolj zamišljen kot običajno, plaval je poleg mene, toda ni se dal speljati z rovkami, s katerimi sem ga ponovno hotel učiti, naj lovi ribe. Obnašal se je zelo mirno, pa sem ga spet vzel v roke, da bi ga nesel domov. Ko sem ga dvignil do prsi, sem začutil kot bi se nekaj odpelo in kot kakšna črna roka oplazilo moj obraz. To je bil njegov dolgi, valoviti vrat, ki je omahnil. Tako sem spoznal, da labodi ne pojejo kot umirajo.

Zgoče je poletje v Cautinu. Gori nebo in pšenica. Zemlja si želi odpočiti od letarjeje.

Hiše niso zgrajene za poletje, prav tako ne za zimo. Grem ven na polje in blodim, blodim. Zaidem na grič Njuelol. Sam sem, žepem imam polne hroščev. V eni od škatlic nesem pravkar ujetega kosmatega pajka. Zgoraj se ne vidi neba. Pragozd je zmeraj vlažen, zdrsnem; nenadoma zakriči ptica, to je pošastni krik čukaoa. Moje noge razširjajo zastrašujoče svarilo. Samo kopihue – ovi-jalke so opazne kot kaplje krvi. Drobčeno bitje sem pod orjaškimi stebli praproti. Pred mojimi ustmi s suhim frfotom kril zleti golob grivar. Zgoraj me zasmehujejo druge ptice s hripavim krohotom. S težavo najdem svojo pot. Pozno je že.

Mojega očeta še ni. Šele ob treh ali štirih zjutraj prihaja. Grem v svojo sobo. Citam Salgarija. Dež se usuje kot slap. V eni minuti noč in dež izpolnita svet. Tukaj sem sam in pišem verze v svoj računski zvezek. Naslednjega jutra vstanem zgodaj. Slive so zelene. V teku se povzpnem na grič. S seboj imam vrečko s soljo. Splezam na drevo, udobno se namestim, odgrizem pazljivo kos slive, solim jo. Pojem jo. In tako sto drugih. Vem, da jih je veliko.

Hiša nam je zgorela a nova je polna skrivnosti. Splezam na ograjo in gledam k sosedom. Nikogar ni tam. Vzdignem nekaj kolov. Nič, razen nekaj ubogih majhnih pajkov. Povsem v ozadju je stranišče. Na drevskih zraven so gosnice. Mandeljnovci kažejo svoje, z belim žametom prevlečene plodove. Znam ujeti zapljunkarico, ne da bi jo poškodoval, z robcem. Držim jo nekaj časa in jo dvignem k ušesu. Kako čudovito brenčanje!

Kakšna samota malega, v črno oblečena pesnika v daljni, strašni, obmejni deželi! Življenje in knjige so mi dajali malo po malo slutiti zatirane skrivnosti.

Ne morem pozabiti kaj sem prebral prejšnji večer: plod kruhovca je rešil Sandokana in njegove tovariše v oddeljeni Malaysiji.

Bufalo Bil mi ni všeč ker ubija Indijance. Toda kakšen jezdec! Kako so lepe prerije in stožčasti šotori rdečekožcev!

Pogosto so me spraševali, kdaj sem napisal svojo prvo pesem, kdaj se je prebudilo v meni pesnjenje.

Poskusil se bom spomniti na to. Daleč nazaj, v mojem otroštvu, ko se niti pisati še nisem dobro naučil, sem enkrat začutil neko močno razburjenje ter načekal nekaj na pol rimiranih besed, ki so se mi zdele tuje in drugačne od vsakdanjega jezika. Prepisal sem jih na čisto, ujet od globoke tesnobe, od do tedaj neznanega občutja, nekega strahu in žalosti. To je bila pesem posvečena moji materi, kakršno sem poznal, mačeha podobna angelu, katere mila senca me je varovala vse moje otroštvo. Popolnoma nesposoben, da bi presodil svoj prvi izdelek, sem ga prinesel svojim staršem. Bila sta v jedilnici, poglabljena v enega tistih tihih pogovorov, ki bolj od kakšne reke, ločijo svet otrok od sveta odraslih. Podal sem jim list iz zvezka, še drhteč od prvega obiska inspiracije. Oče ga je raztreseno vzel v roke, raztreseno prebral in mi ga raztreseno vrnil z besedami: »Od kod si to prepisal?«

In nadaljevala sta s svojim tihim pogovorom, on in mati, o svojih važnih in oddaljenih zadevah.

Mislím, da se spominjam, da je tako nastala moja prva pesem in da sem tako dobil prvi raztreseni poskus literarne kritike.

Medtem sem napredoval v svetu spoznanj, kot osamljeni mornar v nemirni reki knjig. Bil sem nenehno žejeje branja, dan in noč. Na obali sem v mali luki Saavedra, odkril mestno knjižnico in starega pesnika Don Augusta Vinterja, ki se je čudil moji žgoči literarni lakoti. »Ali si jo že bral?« me je vprašal in mi pomolil novo knjigo Vargasa Vile, Ibzena, Rokambole. Kot noj sem požiral vse brez izbire.

V tem času je prišla v Temuko neka visoka gospa, oblečena v dolge obleke in čevlje z nizkimi petami. Bila je nova ravnateljica deklishe šole. Prišla je iz našega mesta na južnem tečaju, snežnega Magallanesa. Ime ji je bilo Gabriela Mistral. Gledal sem jo kako v svojih meniških oblekah hodi po ulicah moje vasi in imel sem strah pred njo. Toda ko so me nekoč vzeli s seboj, ko so šli k njej na obisk, sem spoznal, da je človekoljubna. Na njenem rjavem obrazu, na katerem je prevladovala indijanska kri, kot pri kakšnem lepem araukanskem vrču, so se kazali snežno beli zobje v svobodnem, velikodusen smehljaju, ki je razsvetljeval prostor.

Bil sem premlad, da bi bil njen prijatelj, preveč boječ in zamišljen. Videl sem jo zelo redko, vendar dovolj pogosto, da sem vsakokrat šel od nje z nekoliko knjig, ki mi jih je podarila. To so bili ruski romani, katere je spoštovala kot izredne v svetovni literaturi. Lahko rečem, da me je Gabriela uvedla v tisto resno, strašno vizijo ruskih pisateljev romanov in da so mi od takrat Tolstoj, Dostojevski, Čehov postali posebna ljubezen. Oni me spremljajo še danes.

Hiša treh vdov

Enkrat so me povabili na mlatev. Kraj je ležal visoko v hribih, precej oddaljeno od vasi. Všeč mi je bila pustolovščina, da grem tja gor in najdem gorsko stezo. Mislil sem si: če zaidem, mi bo že kdo pomagal. Na svojem konju sem se oddaljil od Dolnjega Imperiala in šel mimo rečne sipine. Tam divja Pacifik in napada v presledkih skale in hosto Cerro Maule, zadnjega, zelo visokega griča. Nato sem se izognil obali Budi jezera. Valovi so se besno zaganjali v vznožje griča. Moral sem izkoristiti kratek hip, v katerem se je val razbil in umaknil, da bi zbral nove moči. Hitro sva preprekala črto med gričem in vodo, preden bi novi val lahko vrgel konja in mene proti strmemu griču.

Nevarnemu mestu proti zahodu sledi negibna modra ostrina jezera. Peščeni trak obrežja se je brezkončno raztezal proti ustju Tolten jezera, daleč od tod. Obale Čila, pogosto zelo grebenaste in polne skal, naglo prehajajo v brezkončne pasove. Po tem, z morskno peno obrobjenem pesku, se lahko potuje po dva dni in noči.

So obale, ki se zdijo neskončne. Okrog Čila tvorijo neko zvrst planetnega prstana, venčni ovoj, ki ga naskakuje bobneče polarno morje: pot, ki na videz obkroža čilsko obalo do druge strani Južnega tečaja.

Na gozdni strani so me pozdravljale leske s temnozelenim, blešččim listjem, včasih polne bogatih šopov lešnikov, ki so se zdeli kot bi bili pobarvani s cinobrom, tako rdeči so v tem letnem času. Gigantska praprotna južnega Čila je bila tako visoka, da sem jahal pod njenimi vejami, ne da bi se jih dotaknil jaz ali pa moj konj. Če se je moja glava dotaknila zelenja, se je vsul na naju slap rose. Na moji desni se je razprostiralo Budi jezero: nepretrgano modro rezilo, ki je oklepalo oddaljene gozdove.

Sele na njegovem koncu sem zagledal prebivalce. Bili so nenavadni ribiči. Na črti, kjer se ocean in jezero združujeta, poljubljata, spodrivata, je bilo na meji voda nekaj izrinjenih jezerskih rib. Posebno zaželele so bile velike ribe imenovane 'lisis', široke srebrnkaste ribe, ki so se v teh plitvinah upirale izgonu. Ribiči, eden, dva, štiri, pet, so zatopljeni v svoje delo zalezovali zablode ribe in naglo, z zamahom, ki je vzbujal strah, sunkovito metali v vodo dolgi trizob. Potem so dvigali tista ovalna srebrnkasta bitja, ki so na soncu trepetala in spremenjajala barvo, preden bi v kosaiah ribičev umrla. Bilo je pozno. Zapustil sem obalo jezera in iskal pot po kateri bi prišel v hribe. Polagoma se je stemnilo. Nenadoma je nad menoj zadonelo v hripavem šepetanju žalovanje neke, neznane gozdne ptice. Orel

ali kondor v temni višini, je zaznal mojo prisotnost in na videz v svojem črnem plahutanju obstal ter me v okornem letu začel zasledovati. Preko poti so tulile ali lajale ali strelovito švigale lisice rdečih repov ali pa neznane zveri gluhega gozda.

Dojel sem, da sem zašel. Noč in gozd, ki sta bila moje veselje, sta mi sedaj grozila in napolnjevala s strahom. Osamljeni potnik je nenadoma v tej temni samoti križal mojo pot. Ko se je približal, sem obstal; videl sem, da je bil to spet eden tistih oguljenih kmetov z ubožnim pončom in kot kost suhim konjem, ki so se od časa do časa prikazovali iz tišine. Povedal sem mu kaj se mi je zgodilo.

Odgovoril mi je, da do noči ne morem več priti do gumna. Poznal je vsak kot pokrajine in natančno vedel kje bodo mlátili žito. Rekel sem, da ne bi rad prenočil na prostem in ga prosil za nasvet, kjer bi lahko do svita dobil zavetje. V skopih besedah mi je povedal, naj dve milji jezdim po neki ozki stezi. Od daleč se že vidijo luči velike dvonadstropne lesene hiše.

»Ali je to hotel?« sem vprašal.

»Ne, mali človek. Toda sprejeli vas bodo dobro. To so tri francoske gospe, trgovke z lesom, ki tukaj živijo že trideset let. Dobre so do vsakega. Sprejele vas bodo.«

Zahvalil sem se kmetu za njegov skopi nasvet in oddirjal na svojem majavem konjčiču. V svoji duševni tiski sem se napotil po ozki stezi. Deviška, ukrivljena bela luna, kot sveže odrezani kos nohta na roki, je začlenjala svoj vzpon na nebu. Okrog devete ure zvečer sem lahko že razločil nespremenljive luči hiše. Spodbodel sem svojega konja, predno bi mi ključavnice in zapahi ubranili pristop v to čudovito svetišče. Prijezdil sem na dvorišče in se izogibal zloženih hodov in gomilam žaganja. Znašel sem se pred belim stebriščem vrat v tej samoti, tako nenavadno izgubljene hiše. Potrkal sem na vrata, najprej rahlo, potem močneje. Minevale so minute in v svojem strahu sem si predstavljal, da tukaj morda ni nikogar. Toda pojavila se je gospa z belimi lasmi, vitka in oblečena v črno. Premerila me je s strogimi očmi in na pol odprla vrata, da bi izprašala poznega potnika.

»Kdo ste in kaj želite?« je vprašal mehki glas prikazni.

»Zašel sem v gozdu. Učenec sem. Povabljen sem na Hernandezovo gumno. Zelo sem utrujen. Povedali so mi, da ste vi in vaše sestre zelo dobri. Želel bi samo prespati v nekem kotu in pri svitu odjahati naprej do Hernandezovega gumna.«

»Pridite,« je odvrnila. »Počutite se kakor doma.«

Odpeljala me je v temni salon in prižgala dve ali tri parafinske svetilke. Opazil sem, da so bile lepe stilske svetilke iz opalnega stekla in pozlačenega bronca. V salonu je zaudarjalo po vlagi. Velike rdeče zavese so zastirale visoka okna. Stoli so bili prekriti z belimi zaščitnimi pregrinjali. Proti čemu?

To je bil salon, ki ni sodil v to stoletje. Neopredeljiv in vznemirjajoč kot sanje. Otožna, belolasna dama v črnem se je premikala, ne da bi videl njene noge, z neslišnimi koraki, medtem so se njene roke dotikale tega ali onega, nekega albuma, nekega predala; molče se je premikala sem in tja.

Zdelo se mi je kot, da sem se potopil na dno nekega jezera in da živim v njegovih globinah, smrtno utrujen, zasanjan. Nepričakovano sta vstopili dve gospe, enakih las kot tista, ki me je sprejela. Bilo je pozno in mrzlo. Sedle so zraven mene, ena z lahkim, rahlo koketnim nasmehom, druga z enako melanholičnimi očmi kot tista, ki mi je odprla vrata.

Nenadoma je pogovor stekel daleč od tistih odročnih področij, tudi daleč od noči izpolnjene s tisoči insekti, z žabjim regljanjem in ptičjo nočno pesmijo. Vprašale so

me o mojem študiju. Nepričakovano sem omenil Baudelairea, rekel sem, da sem začel prevajati njegove verze.

To je bilo kot električna iskra. Tri ugasle gospe so vzplamtele. Njihove utrujene oči in njihovi strogi obrazi so se spremenili, kot da so s svojih starih obraznih potez strgale stare maske.

»Baudelaire!« so vzkliknile. »To je prvič, odkar stoji svet, da je njegovo ime omenjeno v tej samoti. Me imamo tukaj njegovo knjigo »Fleurs du mal«. Mi smo edine, ki petsto kilometrov naokrog lahko beremo njegove čudovite liste. V teh hribih ni človeka, ki bi znal govoriti francosko.«

Dve sestri sta bili rojeni v Avignonu, najmlajša, prav tako Francozinja po krvi, pa je bila rojena v Čilu. Njihovi stari starši, starši in vsi njihovi sorodniki so bili že dolgo mrtvi. Tri sestre so se navadile na dež, na veter, na enakomeren ritem žage, na druženje z redkimi, čudaškimi kmeti in kmečkimi hlaptci. Sklenile so, da ostanejo v edini hiši, v tej negostoljubni gorski pokrajini.

Vstopila je služkinja in nekaj šepnila starejši gospe na uho. Zapustili smo prostor in prišli skozi ledenomrzlo vežo v jedilnico. Bil sem brez besed. V sredini sobe je bila okrogla miza, pokrita z belim namiznim prtom, osvetljena od dveh srebrnih kandelabrov polnih prižganih sveč. Srebro in kristal sta tekmovala med seboj v sijaju na presenetljivi mizi.

Postal sem zelo plah, kot da bi me povabile na večerjo kraljica Viktorija v svojo graščino. Prišel sem razkuštran, utrujen in prašen, a tukaj je bila miza, ki je, kot se mi je zdelo, čakala na kneza. In jaz sem bil vse drugo kot knez. V njihovih očeh sem bil najbrž tak kot prepoteni poganjač živine, ki je svojo čredo pustil pred vrati.

Redko sem tako dobro jedel. Moje gostiteljice so bile mojstrice v kuhanju. Od svojih starih staršev so podedovale recepte iz ljubke Francije. Iz svojih kleti so prinesli stara, po zakonih francoskih vin, vskladščena vina.

Čprav so se mi od utrujenosti oči zapirale, sem iz njihovih ust slišal nenavadne reči. Največji ponos sester je bila odlična kuhinja; omizje je pomenilo varovanje svete dediščine, kulture, h kateri se one, ločene od svoje domovine s časom in velikanskim morjem, nikoli več ne bodo vrnila. Kot, da bi se same sebi pošmehovale, so mi pokazale nenavaden arhiv.

»Me smo tri stare prismojenke,« je rekla najmlajša.

V tridesetih letih jih je obiskalo sedemindvajset potnikov, ki so prispeli do njihove oddaljene hiše. Eni poslovno, drugi iz ra-

dovednosti, tretji kot jaz slučajno. Tisto nenavadno je bilo v tem, da so od vsakega potnika shranile jedilnik z datumom obiska in vrstnim redom jedi, katere so mu ponudile.

»Vrstnega reda se vedno držimo, ne da bi ponovile eno samo jed, če nas gost še enkrat obišče.«

Potem sem šel spat in omahnil sem v posteljo kot vreča čebule na semnju. Ob svitu, še v temi, sem prižgal svečo, se umil in oblekel. Danilo se je že, ko mi je eden od hišnih fantov osedlal konja. Nisem se upal posloviti od ljubeznivih dam v črnini. V najgloblji notranjosti mi je nekaj govorilo, da so bile vse to le čudne, omamljujoče sanje, iz katerih se ne smem zbuditi, da ne bi razbil čara.

Petinštirideset let je minilo od tega doživetja v zgodnjem obdobju moje mladosti. Kaj se je zgodilo s tremi izgnanimi damami sredi pragozdā in z njihovim »Fleurs du mal«? Kaj z njihovimi starimi vini, z njihovo od dvajsetih sveč bleščečo razsvetljeno mizo? Kakšna usoda je doletela žago in belo hišo med drevjem?

Nedvomno najnaravnejša od vsega: smrt in pozaba. Mogoče je pragozd pogoltnil ta življenja in te salone, ki so me tisto nepozabno noč sprejeli. Vendar v mojem spominu živijo naprej, kot sanje na prozornem dnu jezera. Spoštovanje do teh treh melanholičnih dam, ki so se v svoji samoti brezkoristno borile, da bi ohranile stari stil. Branile so tisto, na kar so se razumele roke njihovih prednikov, to je zadnje kaplje krvi neke dragocene kulture, v najbolj oddaljenih krajih, na zadnji mejni točki najbolj neprehodnih in najbolj osamljenih hribov sveta.

Opombe prevajalca:

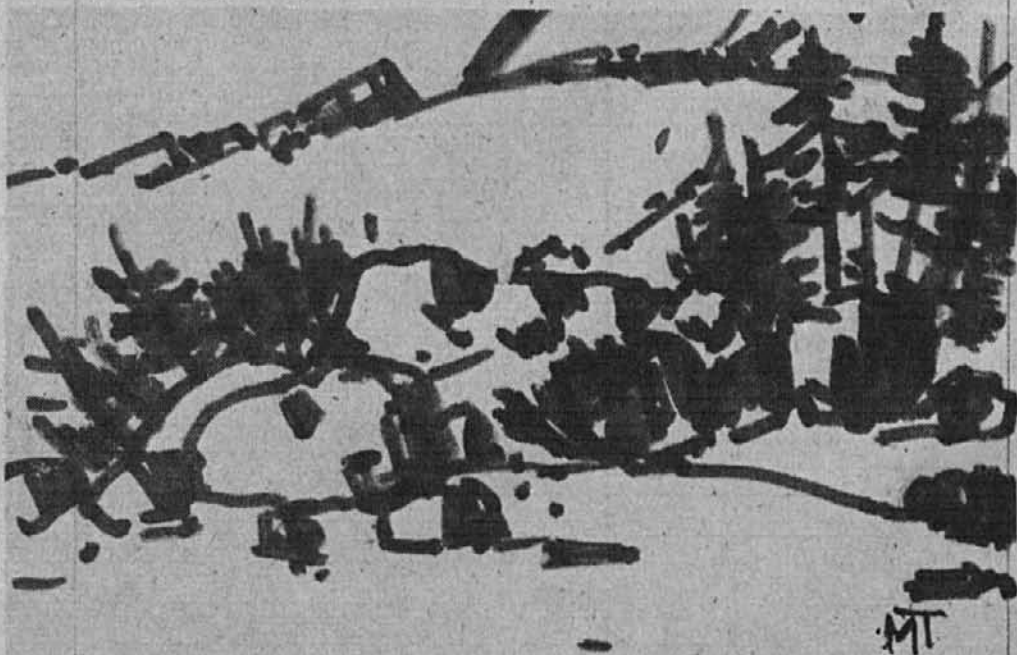
Gabriela Mistral 1896 Vicuna, 1957 Hampstead.

Pravo ime Lucila Godoy Alcayaga. Čilska napredna pesnica in antifašistka. Bila je učiteljica v oddaljenih krajih Čila. Leta 1922 je sodelovala pri šolski reformi v Mexiki. Veliko je potovala kot novinarka, bila je delegat v društvu narodov in diplomat. Bila je čilski konzul v Napoliju, Madridu in Lisboni. Leta 1945 je dobila Nobelovo nagrado za poezijo.

Salgari Emilio, italijanski pisatelj (1863–1911) avtor avanturističnih romanov.

Vargas Vilā, kolumbijski novinar, kritik in pisatelj (1860–1933).

»Fleurs du mal« (Cvetje zla).
Prevedel Siniša PETKOVIĆ

Tine Markež: Motiv z Vršiča (iz skicirke)

O. PESNIKU PABLU NERUDI

Néftali Ricardo Reyes Basualto, znan po pesniškem psevdonimu PABLO NERUDA, je rojen leta 1904 v araukanski provinci Cautin, v Parralu v Čilu, v družini vlakovodje. Od leta 1920 do 1927 je živel v Santiagu. Leta 1927 se začne njegovo življenje potnika v konzularni službi Čila. Konzul svoje zemlje je bil tudi v Španiji od leta 1934 do leta 1938. V Španiji se je spoprijateljil s pesnikom Garsia Lorcom. Leta 1941 je živel v Ciudad de Mexico, leta 1945 pa je izvoljen v Čilu za senatorja republike. Vse njegovo življenje je življenje pesnika in istočasno politika. Ko je bil njegov prijatelj Salvador Allende izvoljen za predsednika Čila, je Pablo Neruda postal diplomatski predstavnik Čila v Franciji. Zadnje mesece svojega življenja je zaradi bolezni preživel v tišini na otoku Isla Negra. Umrli je 23. septembra 1973, dvanajst dni po smrti svojega prijatelja Allendea, v neki bolnici v Santiagu. Njegova hiša na otoku Isla Negra je bila uničena.

Pesnik Pablo Neruda je za svoje pesniško delo dobil Nobelovo nagrado.

Pesnik je imel velik vpliv na razvoj hispanoameriške poezije in sploh poezije pisane v španskem jeziku. Številni prevodi njegovih del v druge jezike je aktualiziralo njegova dela, obenem pa vplivalo tudi na literature drugih narodov.

Pablo Neruda je objavil naslednja dela: Praznična pesem, (La canción de la fiesta, 1921), Crepuskalarario, 1923, Dvajset pesmi ljubezni in ena pesem brezupa (Veinte poemas de amor y una canción desesperada, 1924), Bivanje na zemlji (Residencia en la tierra, 1925-1931), Španija v srcu (España en el corazón, 1937), Tretje bivanje (Tercera residencia, 1947), Pesmi generala (Canto general, 1950), Verzi kapetana (Los versos del capitán, 1952), Ode elementom (Odas elementales, 1954), Grozdje in veter (Las uvas y el viento, 1954), Nove ode elementom (Nuevas odas elementales, 1955), Tretja knjiga od (Tercer libro de odas, 1957), Sto sonetov ljubezni (Ciebsonetos de amor, 1959), Kamèn Čila (Las piedras de Chile, 1961), Obredne pesmi (Cantos ceremoniales, 1961), Memorial Črna Otoka (Memoria de Isla Negra, 1964), Hiša na pesku (Una casa en la arena, 1967), Konec sveta (Fin de mundo, 1969).

Po njegovi smrti so bili avgusta 1974 v Španiji objavljeni spomini pod naslovom Priznam, živel sem (Confieso que he vivido, Memorias).

Pablo Neruda je pred smrtjo dokončal še osem knjig poezije od katerih so naslednje že objavljene: Izbrane pomanjkljivosti (Defectos escogidos), Brezplodna geografija (Geografía infractuosa), Odrezana roža (La rosa separada), Zimski vrt (Jardín de invierno), Rumeno srce (El corazón amarillo), Knjiga vprašanj (El libro de los preguntas) in Morje in zvona (El mar y las campanas).

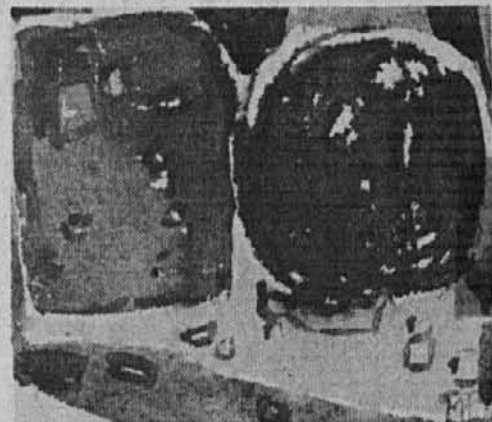
Čeprav v jeseni svojega življenja razočaran zaradi razvoja dogodkov v domovini, težko bolan, Pablo Neruda v svoji poslednji pesniški zbirki himnično zaključuje zbirko in življenje z besedami:

Mir,
želim se še učiti,
vedeti hočem, če sem.

(Prevedel iz nemškega ponatisa:
Siniša PETKOVIC)

skrit za vrati vlekel na ušesa. Izpolnila se mu je želja, da je videl partizane, čeravno kot temne sence. Zbal se je, ko je slišal in opazil, zakaj so vdrli k njim. Nekoga je slišal govoriti, da bo treba poiskati zdravnika!

Zlezel je nazaj v posteljo in šepetaje pripovedoval sestrici in bratcu o skrivnostnih obiskovalcih. Dolgo in vznemirjeni so ugibali, kako dolgo bodo ostali pri njih in kako se bo končalo vse to. A radovednost jih je mučila bolj kakor strah.

Tine Markež: Variacije 4

Zjutraj so vstali kakor običajno za odhod v šolo. Pred mamo so se nekaj časa delali, kakor da so ponoči trdo spali in da jim ni nič znanega o »gostih«. Mama pa je bila vsa nemirna. Ko pa je prišel čas za odhod v šolo, se je pokazal Don, ki je bil med kurirji največji:

»Otroci, danes ne boste mogli v šolo!« je rekel prijazno, toda odločno.

Gospodinja in mož sta ob tem prebledela, otroci pa so skoraj poskočili ob tem, kajti prav nič jim ni bilo za dviganje rok, za nemške pesmi in nemško govorjenje v šoli. Pogledovali so postavnega in oboroženega parizana, ki jim je bil všeč od nog do glave. Ta pa je nadaljeval:

»Pozneje so boste izgovorili na bolezen ali kaj takega!«

Gospodinja pa je ugovarjala:

»Če jih ne bo v šolo, zna kdo priti vprašat, kaj se je zgodilo!«

To je bilo res in kurirji so se spogledali. Don je spet govoril:

»Zdravnik mora priti! Ponj naj gre gospodar. Reče naj, da ste zboleli vi, gospodinja!«

A možak je ugovarjal in se bal za hišo in otroke, ki ne bodo v šoli. Tedaj se je oglašil Blaž:

»Vem, da imate ranjenca! Vse vemo, a zato se ni treba nič bati! Veste kaj: jaz pojdem po zdravnika!«

Čudili so se taki pripravljenosti, a potem so vsi skupaj spoznali, da bi bilo tako še najbolje. Dogovorili so se, da bo stopil mimogrede k doktorju v trg, ki je že večkrat prišel v njihovo hišo in da bo rekel, da je mama padla in da se ji je v nogo zapičil kos železja! V šoli pa bo rekel, da sta Marinka in Tinček zbolela. Teh dveh partizani niso upali pustiti ven, da ne bi kdo ponevedoma rekel kaj nepotrebnega. Tudi kurirji so se hoteli zavarovati. Otroka pa sta to čutila in rekla v en glas:

»Če mislite, da bova midva kaj povedala, nama delate krivico! Mi smo vsi za partizane. Samo dva sta v razredu taka, ki nosita kljukaste križe! Teh pa se ogibamo!«

In tako so šli v šolo tudi ta dan vsi trije. Zato so v hiši težko čakali, če bo prišel zdravnik in če bo z otroci vse v redu! In — ali bo zdravnik našel Slavca še živega? Da

(Nadaljevanje na 10. str.)

Ivan Jan

PO ZDRAVNIKA

Stirje kurirji z osamljene karavle so sredi zime zaradi hrane morali v dolino. Pri tem jih je zalotila močna nemška patrolja. Po nekaj streljih je bil ranjen komandir Slavko.

Odvekli so ga z nevarnega kraja, a ker je bil debel sneg, Slavko pa težek in hudo ranjen, so se odločili, da ga bodo zanesli v prvo hišo sosednje vasi.

Ljudje tod pa so bili pod vplivom nemškega nasilja, zato jim na trkanje niso odprli. Hiša je ostala tiha in temna. Morali so vdreti s silo!

V kamri so odkrili vznemirjeno in budno gospodinjico in gospodarja. Povedali so jima, da imajo ranjenca, ki potrebuje mir, toploto in pomoč. Tedaj se je oglasila gospodinja:

»Saj nismo za Nemce, bojimo se jih pa hudo! Pogledajte kaj delajo! Pojdite vendar drugam!«

Kurirji so kljub takim besedam začutili, da so naleteli na dobre ljudi, ki pa še nikoli niso videli partizanov. In Don je rekel:

»Nikamor ne bomo šli, ker ne moremo! Rajše povejte, če imate pri rokah kaj obvez in žganja?«

Ker pa se gospodarja nista premaknila, so začeli iskati kar sami. Tedaj je gospodinjico premagalo:

»Pustite, bom že jaz. Le da vas ni kdo videl!«

Tudi gospodar je vstal in dodal plašno:

»Pazite! Potiho, da se otroci ne bodo zbudili!«

Ranjenca so odnesli v zgornjo izbo, ga obvezali in mu ponudili žganja. Toda bil je slab in se je zgubil v negotovem spanju.

»Zdravnik mora priti! Dokler je tak, ne moremo naprej!« je rekel Žan.

Gospodarja sta spet začela prositi, naj zdaj odidejo, da so jim pač pomagali, kar je bilo mogoče in dodal, da je nemška postojanka le tristo metrov od hiše!

»Če je tako blizu, nas tu ne bodo iskali,« so rekli kurirji.

Prestrašena, a dobra žena, ki je mislila, da jih bo odgnala nevarna nemška bližina, se je tedaj pobočno in vdano prekrizala ter vzdihnila:

»Nič ne rečem, reveži ste in poštene, toda bog nam pomagaj vsem skupaj, če nas dobijo!«

Potem je pri oslabelem ranjencu ostal samo Žan, ostali pa so se z gospodarjem vrnili v spodnjo izbo. Luči niso več prižigali, da ne bi bilo sumljivo. Potem so se spustili v dolg pogovor...

Slavc pa je od slabosti večkrat zgubljal zavest.

Otroci so se kljub skrbnosti staršev zbudili že ob prvem trkanju. Po hiši je odmevalo bolj, kot bi si mogli misliti. To so bili: trinajstletni Blaž, desetletna Marinka in osamljeni Tinček. Paž je tiho vstal in

se Blaž med potjo ne bo česa prestrašil ali se zagovoril? Zdravnik sicer ni bil slab človek, a kaj veš, kako se bo obrnil v tem primeru! Toda, glavno bo, da pride, potem bomo že videli, kako ukrepati naprej.

Čakali so za okni, skrivaj opazovali mimoidoče in dvakrat videli tudi nemško patroljo na cesti! To je bilo znamenje, da jih ni videl nihče, ko so zavili k hiši!

Čez dobro uro je prišel zdravnik, ki se mu je pokazal le gospodar. Odsekano je uprašal:

»No, kje leži? Kako je?«

Tedaj se je zdravniku pokazal Žane, ki mu je na kratko pojasnil:

»Saj ni bolna gospodinja, temveč naš komandir!«

Zdravnik, ki je bil že priletan mož, je strmo pogledal čez črno okrivljena očala in nepričakovano rekel:

»Se mi je kar zdelo. Torej – kje je?«

Topla voda je bila že pripravljena in naglo se je lotil dela. Ko je končal, je zaškrbljeno rekel:

»Zakaj me niste poklicali takoj?«

To je rekel kar tako, čeravno je dobro vedel, da prej v teh okoliščinah ni bilo mogoče.

Žan ga je hvaležno pogledal in se mu v imenu vseh zahvaljeval, a zdravnik ga je ustavil:

»Če bo sreča, se bo že izvelekel, toda zdaj mora mirovati!«

Zadnje besede pa so bile namenjene gospodinji:

»Nikomur nič. Jutri spet pridem, vi se pa ne kažite iz hiše. Lezite, ker ste bolni!«

Čez dva tedna je za ostalimi odšel tudi Slavc, ki so mu otroci pod Blaževim vodstvom lajšali bolečine in krajsali čas.

Tine Markež: Jesen

»Nesreča, škoda! Pridite pogledat: prašič mi je poginil! Ves je črn! In ravno za zakol je bil zrel!«

Resnično: komisija je sredi Gošnikovega svinjaka, ki je bil v temnem hlevu, opazila velikega, črnega in stegnjenega prašiča! Očitno ga je umorila nagla kuga!

Komaj se je komisija vrnila na »Gemeindeamt«, že je prihitel tja Arh in obupanega obraza povedal:

»Le kako se je moglo zgoditi!? Tudi naš prašič je poginil!«

Komisija je spet vzela pot pod noge... in resnično našla tam mrtvega, črnega in velikega prašiča!

Ta dan torej že drugega! Dosti in preveč za en sam dan in v eni sami vasi!

Toda, ljudje, pomirite se! Kuga pozimi ne bo šla naprej? Morda je pa kakšna druga bolezen? Slaba hrana ali kaj podobnega?!

Ne, ne žal ne! Okoli poldneva je prišel na občino stari Frjan in s skoraj jokajočim glasom oznani:

»Pomagajte, tudi naš prašič je postal ves črn in v nekaj minutah je bilo po njem!«

Nedvomno – v Ferjanovem svinjaku je resnično ležal crknjeni debeluhar, močno podoben ostalim!

Medtem pa so pri Gošniku, pri Arhu in pri Frjanu klali. Sicer potihlo, v kamrah – pokončavali so živali tako, da so jih najprej z udarci omamili – toda klali! Veseli, naglo, a previdno.

A vsak, ki je bil na vrsti, da bo klal in šel zaradi »poginulega prašiča« na »Gemeindeamt«, je moral prej oskrbeti prevoz resnično poginulega Debevčevega ščetinarja.

Ko je bila na vrsti Kamnarjeva hiša, bi se kmalu zgodila nesreča. Prav ko so prašiča hoteli v hiši potopiti v banjo, da bi ga »ogarali«, so v veži zaropotali koraki okovanih obuval. V hišo je prišla nemška patrolja! Po naključju? Namerno? Zakaj?

Kaj storiti?

Zadržala jih je gospodinja s kapljo žganja, ki je bil ob »domačem prazniku« – ilegalnem ali ne – vedno pri roki, sin pa je s pomočjo sosedov naglo potegnil prašiča za peč, kjer je poležaval stari oče. Zdaj so očeta – kar oblečenega – potisnili v banjo, kamor so naglo dolili hladne vode, da moža ne bi opeklo. Potem so se vrteli okoli njega, kot bi ga prav skrbno kopali.

In ko so v kamro prigmeli Nemci, so jim pojasnili, da je oče bolan in da mu kopanje zelo pomaga in prija. Tako da je svetoval tudi zdravnik.

Medtem je prašič ležal za pečjo, pogrnjen s kočem in starim sukničjem.

Komisija je v treh dneh obšla vse hiše. Sicer so si bili ti »prašiči« močno podobni, toda prašič je končno prašič! Ta pa je bil vsako uro bolj črn.

Tako je tiste dni po vasi lepo dišalo po pečenki, ne da bi zaradi tega zacvilil en sam prašič!

In tudi Debevčevi niso bili na škodi. Vsak jim je prinesel toliko kolin, da je bilo pri hiši mesa več, kot če bi resnično klali!

Zadovoljen je bil tudi Gošnik in partizani, ljudje pa so se skrivnostno pogledovali in obljevali.

Najbolj pa je zrasla slava staremu Centlu, ki je ob srečanjih na vasi brez dolgozvenjenja ponavljal:

»A-hm, saj pravim, vsaka reč je za kaj dobra!«

x

Naj vam zaupam še tole: Nemci nikoli niso zvedeli za to potegavščino. In tudi najbližji sosedje ne! In če zdaj tole ne bi bilo zapisano, bi šlo za vselej z njimi v pozabo! Še dobro, da tega ne bodo brali in mi očitali, da sem jih po tolikih letih in kljub častni obljubi končno le izdal!

A nikar se bati: imena vaše vasi ne bo zvedel nihče, čeravno vam bo vsak štel v čast vašo solidarnost in enotnost!

Ivan Jan

»OD HIŠE DO HIŠE«

Vojne ni in ni hotelo biti konec.

Razsajala je že tretja zima, odkar so bili v deželi Nemci. Zato je bilo s hrano trdo. Po svinjaki so sicer drnjohali debeli – vsaj za tiste čase – prašiči, toda kaj, ko »Gemeindeamt« ljudem ni dovoljeval zakolov. Šele, ko bo prišel za to čas, bodo lahko klali, a še takrat bodo morali oddati velik del kolin nemškimi oblastem. Kje pa so potem sami in partizani?! Po shrambah pa je bilo že obupno prazno.

V Debevčev hlev je tisti dan na vrat na nos prihitelo več sosedov. Nanagloma je zbolel prašič! Pa najmanj podrug sto kilogramov je tehtal! Le odkod bolezen sredi zime?

Vsi nasveti in čelo kovačeve izkušnje, ki je obolelemu debeluharju puščal kri, niso zalegli. Proti večeru je ščetinar poginil! Hud udarec!

»Na občino javi! Zdaj boste dobili karte!« so svetovali sosedje.

Na občini je Debevka dobila potrdilo, da je prašič res poginil, kar si je še prej ogledala komisija.

»Kaj bo pa zdaj?« je gospodinja obupano pogledovala stegnjeno žival sredi mrzlega svinjaka.

x

Stari hudomušnež Centl ne bi bil on in prav gotovo bi izgubil na svojem slovesu, če je ne bi iznašel tudi zdaj!

»Ahm,« – je začel in se po svoji navadi počohal za ušesom – »vsaka reč je za kaj dobra!«

Sosed je pogledal soseda, vsi pa Centla. Zdaj so vedeli, da bo izdril nekaj novega. Zato so molčali in z očmi viseli na njem. Trije pari oči!

»Ahm, takole pravim! Če je poginil, je poginil in je vedel zakaj! Debevka ga je prijavila, kart nimamo, mesa tudi ne! Ahm – zdaj je glas čisto utišal »danes je crknil Debevki, kaj ko bi jutri Gošniku, pojutrišnjem Arhu, pa Frjanu, potem Brnikarju in vsem, ki imajo še kaj v svinjaki?! Kuga, črna kuga razsaja, bomo rekli!«

Glave so se ozrle okoli sebe, kajti Centlove besede so bile tako pregrešne, da mu jih tudi v spovednici ne bi mogel nihče odpustiti. In nevarne, nevarne!

Toda – vabljuje! Zelo vabljuje! In – kaj, če bi res...?

Crknjen prašič pa je v svinjaku postal že ves črn, kajti nikogar blizu ni bilo, da bi ga odpeljal.

Sosedje so ga ogledovali, Centlove misli pa so vse huje glodale v njih.

»Poskusimo, potem bo dosti mesa in še Nemcem se bomo smejali!«

Gošnik, ki je bil s partizani v najtesnejših stikih, je malo pomislil – smehljal na obrazu pa je potrdil, da se je odločil za imenitno potegavščino, ki jo je svetoval Centl. Tako bo enotnost vasi spet temeljito preizkušena.

x

Drugi dan je šlo tako, kot jo je uganil Centl. A brez hrupa! To zimo po vasi niso cvilili prašiči, ni bilo »domačih praznikov« kot običajno. Vendar je že naslednje dopoldne Gošnik stopil na »Gemeindeamt« in sporočil:

Odmevi

1. Jok Kartagine:

O Zemlja, gledam palačo tvojih odmevov,
gore potrpljenja, se naslanjajo na
kamniti znoj, na šum misleče vode,
in na odmev daljnih vdihov.
Smeh Kartagine in bela dolina
samozavesti. V pokroviteljskem

pričakovanju
se odgrne notranjost, ohranjena v
širini pogleda. Veter Kartagine in
udarci nečesa kar odzvanja, kot nič.
S spuščeno energijo, vzburkano in
vznemirjeno v žaru tekočine, se ti
spušča po hrbtu viseč spomin,
opešano leto in previden dan.

Odmev dežja, nagonska osebnost
in prazna enooka svetloba. Naše
izgnanstvo je neizgovorjeno in šepeta
ne prenese. Otrse se pesmi in med
vrstami kjer prši okus, ločen od miru
in glasov utekočinjenih, se svet izmika
nezaželenemu obrazu svojemu.

Zgubljena od vonja po rojevanju,
se krožeče približa muka in sence
daljnih svetišč, visijo kot zreli
sadeži v nagibu k sramoti, ki pa
vendar troši svoj čas in ni, kot
sklonjen obraz tujca, nevedna in vedno
poslednja v očitnosti dogajanja.

2. Glas svetlobe:

Negotova je slutnja pred svitanjem,
zabavna po svoje in brezvestna,
brezpredmetna in nepredvidena,
neskončno plamteča in odkrita šele
v poznanstvu minljivega videza.
Huškne iz razkrojene teme in se dela,
kot, da bi neprisebno pognala
iz stebila svojega potomstva.
Razume se, da tu v tej natolcevani
poti, kjer goreči vzmig časa gubi na
pomembnosti, Zemlja ni, kot
neosvojljiva zgodovina, temveč je
kot veter mrtva in osamljena
v svojem neživljenjskem gibanju.

Iz bankrota življenja ponavadi
poženejo zvezde nekakšen sij, nekakšno
letino men in enotnosti mnenja.
V drevoredu svetlobe, ki pa ji smrt
v premišljevanju, omili dediščino ostrine,
pa iz nemega izkustva in ponižnosti,
preneha sijati mrak iz te divje,
močvirne bliskavice.

Zaobjet v pripravljenosti ne razumeš
nenadne razelektritve, vznemirljivega
oznanjevanja.
Ne razumeš časa, ki pretehtava
čustva v poljubni pameti,
v neutajljivem umu in vendar je v
slehernem hipu dejanja neuravnotežen.

3. Odmev brezčasja:

Potenčna hipotenuza glasu
v samonikli tišini in svit
v kalnih vodah preobrazbe.
Polnointervalni dan teme, se
je prevesil v zahodno žarenje
in v iglice sončnega ivja. Na
rečni bleščavi ponikajo ptice
in v blagozvočno tišino se
utaplja svetloba poslednjega večera,
današnjega dne.

Glej, tam je jezero prepričanja,
odmevi dreves namakajo vanj svoje
papirnate korenine. Dvojica človeških
živali se naslanja z nogami na
uvele trate, in kot bela skorja brez,
izvirajo iz blede noči, dremavi
poganjki, neskončnega vesolja.

Kaj naj še rečem zakrinkanemu obrazu,
belih cest? Radostno ustrezljivo je
veselo mesečine v svoji abstraktni ječi.
V razkranem zvonu budnosti in v
obnavljajočem samogovoru. A vendar,
spokojnost spomina odpeketa v
zavetje dvoma.

Ne najdem več tistih bridko
dišečih trav, tistih usojenih juter.
Negovoreča in nevidna so unášala
misli v trdovratno obzorje,
v negotovo potenco Zemlje in v
vprašljivost njenega trajanja.

Površno očiščenje

Pirogena plazma je most
med diametri. Severnica je
epicenter vesolja. Zemlja pa
molči v svoj zagovor, človeka ne
prenese, vendar bil ji je zanošen.
In bridka bo sluz tiste polnočne ure,
tistih brezštevilnih dni. Zropotali
bodo v zavorno olje. Mazali bodo svet
in ga likali s kostmi.

Zagovornik, ti si nam svoj diktator
in um ti je prožen, kot boljšja
nožica. Mesec počasi dviguje
zavese s tega prizorišča. Počasi se
vzdiguje mrenast dim in mesto
pušča v njem svoje odtise.

Stiskalnica neba se je skalila
in nočni strop je padel globoko
v zagozdo sveta.

Zapozneli Maj se je prikradel
za te decemberske plotove.
Znanilci enakonočja so tu.
Enakodnevje ni emancipirano.
Ali pa razsvetljenost morda ni
v navadi?

Pagoda duha je nadstavba
lastnega mučeništva. Vlažna
in razdrapanana, kot kakšno cestišče kjer
je imelo življenje zamotan opravke.
Nikjer, razen v poletnem cvetju,
v občevalnem dotiku človeškem,
nima to dolgotrajno sonce, toliko
spokojnega mrtvila, toliko besed.
Ta hvaležen razkrojek je naša skrb
in naše prizadevanje. Vlažne sence se mu
bohotijo na glavi.
Ko trošiš svoj jalov trud, da bi
nekoč morda le predvidel
brzice svoje zavesti, ti ostane
telo okostenelo na daljni gori.
Sebi v škodo in drugim v bled spomin,
poslušaj mrtvo stražo vetra,
nespoznaven ti je obraz.

Povrnejo se konci k skupnemu
izhodišču. Zasnježena je ravnodušnost,
in če nisi nedopovedljiv ustavi tišino.
S simbolom očiščenja jo zaznamuj.
Z rotitvijo jo razurvi v pritajeno
čredo. Bičaj jo z grižljaji nezaužitimi
in v agoniji ji ne dovoli počitka.
Besedotvorno stališče je ognjevitejše,
v stebrišču doživetij boš varen.

Ponosni konj, kje ti je uzda?
Vetrovna črnina pada z neba.

Valentin Cundrič

Pesem je drevo.
Njegova senca črka.

1.
Kdo koga drami,
črka glas,
glas črko,
kdo koga vabi,
iz podzemlja
v življenje,
kdo za kom stoji,
za črko glas,
za glasom črka,
kdo drugega naprej
potiska,
kdo drugemu da piti
sebe?
Kdo je Orfej,
kdo Evridika?
Kdo večno živi
in kdo za vselej
neizpodbitno mrtev?
Kdo je bil pogrebec
moje misli,
mojih stavkov
in kdo je spletal
suhi venec
za na grob
izraznosti
in kdo je zajecjal:
glej,
ni ga več;
kdo komu daje
prednost
biti prvi
in kdo prehiteva,
odriva od prvenstva?

To je čudna igra
in gre mimo nas.

Saj črke so
kot po zvonikih angeli,
obrnjeni po vetru
in imajo kar tako peruti,
kot da bi svet zapuščali.
Kot sit mrčes
so se v papir vkopale.

Leteče sove so, ki
senožet duha obiščejo.
In knjiga je seneni voz,
s katerim noč kale,
da plivka vsa miakužna,
obrnjena v odjužno smer.
Vedno so na poti,
ki sproti jo pozabljajo.
V ustih jim trohniijo
besede neizgovorjene,
neprebrane.
Niso bivajoče, so zgolj
obljudena praznina
za ločnico glasu.

O črka, ki se ne pridružiš
drugi črki zaradi pomena!
Nisi lepa,
ker lepota je že misel.
Si nekaj starega,
iz dneva v dan
bolj neizvirna.
Izhoda ne izkličješ.
Čprav si med nas stopila
in med nami bivaš
kot sonce,
kot luna,
kot duh moreč,
kot meso,
kot nož v hrbet,
pričanje podzemno nisi,
ne nadzemeljsko.
Papir preležeš kot gosenica.
In to je vse.

(Črke so kot angeli
ob grobovih.
Nikogar ne priključijo
nazaj.)

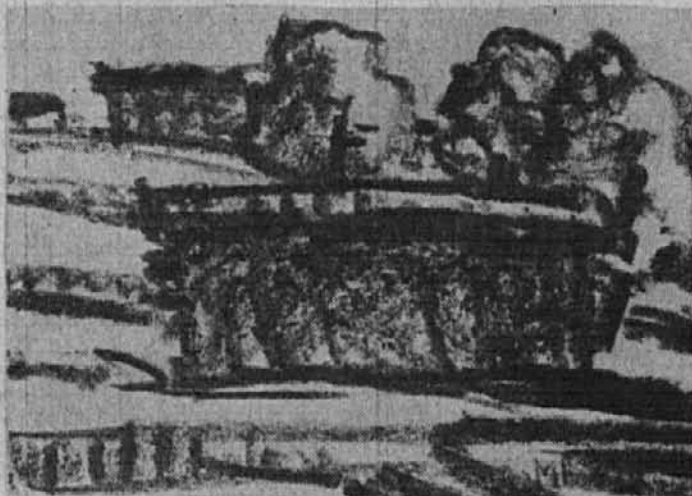
2.
Dno je umazano.
V njem skrit je
nesmiselni odnos
do vrha. Dno
je črka. Ki ne bo
nikoli prizadevanje
in preobrazba.
In ne bo doskok.
Le kolobarjenje.
Spakljivo oponašanje
dišeče mumije,
ki stavek je
iztrgan iz sveta.

Zdvomiš, če je dno
podoba.
Če je še kaj več
kakor zamujanje,
odlašanje preklica,
podobnost, skladnost
in ponarejenost.
V dnu ni zanosa.
Le okorelost.
Okostenelost običajev.
Obtoževanje.
Dno ni geslo.
In ni posebnost
med dejanji.
Med stanji.
Ni prihranek. Le izguba.
Ni obraz. Ni roka.
Noga ni.
Ni drža. Le razsežnost,
ki te viška.
Dno ni telo
in ni naravna velikost,
ki me spodbuja,
da izravnavam
jaz in ti,
osat in trn,
humeral in krono,
da izravnavam
vse položeno v jasli,
vse nataktnjeno na kol.

ARBOR VITAL

Dno senči
načelo vrha.
Kot načrt nagrobnik,
ki se kruši
in zasipa odhod. Odvod.
In napenjaš jadra
v dihu pesmi
in telo obračaš
v izgubljenost
ali najdenje.
A to podoba ni,
le oponašanje
tako miru,
tako upora
in odlašanje
z razlago
bistveno in trajno.

3.
Pridite, pogledite,
kaj se je in pije
na krovu pesmi.
(Dan je pregovor,
neizgovorjen
in v sanjah
roč ter ptic
trpi.)
Pridite, pogledite,
kaj je v obtoku
in kaj rja
razžira
na krovu luči.
(Noč prepisuje
tvojo dušo.
Tvoje gibe.
Tvojo govoricu.
In si zanjo
spoznanje čudeža.)
Pridite, pogledite,
najdite izgovor,
moj bog, s culo zvezd
do praga,
čezenj vam bo pomagano.

(V krčih barv
boste belo,
boste senca,
boste črno,
ki razmejuje
čut od biti.)
Pridite, pogledite,
pridružite se vprašujočim:
kje bi našli,
kar smo izgubili,
ko še nismo vedeli,
da posedujemo,
to svoje, lastno!
(Življenje je trgatav
pričakovan in podvojitav
ter je le način,
kako obogateti,
kako vse izgubiti.
In je le podstavek
za bogastvo
in za izgubo.
In je le predhodnik,
redko spremljevalec.
Veriga je, ki brani ti,
da bi odšel v stvari,
ki te učijo,
kako postati velik,
da bi spoznal in vzel,
kar si želiš
tako močno, da v želji
slišiš govoriti Smrt.)

Pridite, pogledite!
Pesem, ki jo govorim,
bo vaša.
Nepreklicno vaša.
Pesem, ki želim jo,
a je ne morem
v besede obuditi,
bo pač moja.
Samo moja.
Neizpodbitno moja.
V njej bom doživil
izgubljeno,
v njej bom izgubljal
pridobljeno.
Z njo se bom boril,
da bi mi šepnila,
kaj ji laska.
(Tudi vi imate
toliko stvari,
ki boste obdržali
jih le zase.
In imate za peruti
drug drugega.
In za jezik
drug drugega
imejte.
Za zrcalo se imejte.
Za usodo se imejte.)
Pridite, pogledite!
(Pesem strah je,
ki izziva.
Je groza, ki te
hoče za polog.
Vendar resnico naj povem:
pesem, ki jo govorim,
je njena smrt.
Pesem, ki je ne povem,
je življenje.
Ker je beseda strup.
Je nož.
Mrtvaški oder.
Grob.
Pesem, ki jo v sebi nosim
varneje od sebe,
rojstvo odloži
v telo kot zviti papirus,
ki razprostreti
ga ne more
ne trpljenje ne zanos.
Vse, kar odloži
v tresoče ti roke,
je čudovito,
a ona ni.
Saj ne more biti.
Saj papirus sem jaz. Moj jaz.
Pesem je samo prigovor,
da sem res.

Telo je torej sadež
in dokaz drevesa.
Pesem je drevo.)

Pika trajna je.
In molk zastražen
z meči,
zadrtnimi v nihaje
not, glasov in misli
naj bo.
Naj zame prosi kdo
in naj ne prosi,
izprošeno ne ohrani
žara ter krvi.
(Saj pesem se ne izliva
v epilog.
Iz njega vstaja.
Iz njega vre.
Saj človek ne upade
v povzetek in razmišljanje.
Za prevajalci
svojega spoznanja
v resnično neresitičnost
gre...)
Naj črka reši me tako,
da me zapiše,
naj vrh usliši me
in dovoli, da hlapec gre;
naj pesem me ne muči
z namigi in prisluhi,
s približnimi zapisi
in prevodi sle,
naj karkoli se zgodi,
za epilogom tem,
če ne že vsakim,
se nahaja nov razgled;
onkraj mene
in ne morem reči,
če v prihodnosti
ali daljavi,
in ne upam reči,
če je prvi svet bil slika,
samo napotje drugega sveta,
idila, ki jo odmikam
slep,
gluh
in nem
zato, da po pomoti
ne izdam,
česar ne smem.
(Kipim, upadem
in sem prošnjji spev
za mir.)

Tine Markež: Dva obraza — plastika

Epilog

Ne da bi vedel,
kdo te boža,
bo tuja roka
šla ti čez obraz,
obrisala utrujenost in nemost.
Ne da bi vedel,
kdaj se to zgodi,
ničesar ne boš videl,
niti slišal, prepuščen
trenutku boš kakor
lastnina sija,
ki te bo ovil.

Ne da bi vedel,
kdo te boža,
bo tuja roka
šla ti čez srce
in pas
in bo šla ti
čez ramena
ter kolena;
in ne da bi vedel,
zakaj se to zgodi,
boš prepuščen
ukazom in pričakovanju,
lastnina ognja,
ki te bo sežgal.

In ne da bi vedel,
ali vsaj pričakoval,
dotaknili se te bodo
po dnevu vpepelitve
prstanec prsti in palec vode
in jezik zraka
in boš shodil v novi beli koži
in boš spregovoril
v zimzeleni čas.

Epilog

Ko smrt srčasto
zareže vrata v prst,
vibasto se oprijemajoč
telesa tvojega,
podzemni Anonymus
odkruši od starega obraza
sipki kamen, in z zavržene kosti
zapleše prah; tedaj že veš,
kje si, kdo si, kam greš.

Prozorni prah na razbitini
pomnenja in čustva
je kot tančica, odvrženega, scefiranega.
Nihaj naključnega,
vendar prerokovanega pregleda
prebode ti meso in duh.

In veš,
da si odvržen
in da le podzemni strah
se tvojih rok oprime,
če zakličesh
in se tvojih nog dotakne
le razzebli soužitek,
če bi z bojem
rad skalil trenutke
sodbe.

NOVEMBRSEKE MEDITACIJE

Jan Plestenjak se je rodil 27. marca 1899 pri Sv. Barbari nad Škofjo Loko, kot najstarejši sin zidarja in bajtarja. V mladosti je bil kot redki bajtarski izbravec deležen šolanja. Po maturi na gimnaziji v Šentvidu je moral na vojsko in postal njena žrtev. Z bojišča se je sicer vrnil, se vpisal na slavistični oddelek ljubljanske univerze, toda vojne posledice so mu onemogočile, da bi diplomiral. Prebival se je kot zasebni uradnik in pisatelj — živel v veliki revščini in stanoval s svojo družino med reveži na ljubljanskem gradu.

Druga svetovna vojna ga je docela strla. Italijani so ga bili odgnali v koncentracijsko taborišče Chiesa Nuova v Padovi, od koder se je vrnil šele decembra 1944. Po hudem trpljenju je umrl 9. maja 1947.

Njegovo pisateljsko delo je v glavnem nastalo med dvema vojnoma. Pisal je povesti, socialne slike iz škofjeloških hribov »Lovrač«, »Bajtarji«, »Mlinar Bogataj«, »Potrebuježi«, »Herdeži« in druge. V rokopisu sta ostali dve večji povesti: »Ratnik« in »Sonce za obzidjem«. V tej zadnji je opisal doživljanje, ponižanje in trpljenje v italijanski internaciji. O pisatelju Plestenjaku vsekakor držijo besede F. S. Finžgarja, ki je o svojem literarnemu učencu dejal: »Plestenjak ni ustvaril velikih romanov, a izpolnil je svojo nalogo častno in dobro napisal svoja dela, s katerih bodo večno živeli njegovi rojaki s svojo strastno ljubeznijo do rodne grude.« Črtomir Sinkovec

Zunaj je megla in je mraz. Za šipe okna se vseda rosa in polzi v drobne solze, ki vise na prozornem steklu kot biseri na dekljnih prsih. Na njivi se dolgočasijo prazna in suha koruzna stebela, veter pozibava mrtve razcefrane liste, vrabci se jih ogibajo in beže k hišam.

Cesta je umazana, tenke mlakuže love meglo, rade bi sonca zajele in njegovega odbleska, trava ob robu je pohojena, k zemlji stisnjena, tiha in mirna, kot da je življenje usahnilo v njej. Jesen je in dihanje smrti, ki ni smrt, je pritaženo pa vidno.

Plotovi ob hišah so mrtvo sivi, slak ob njih je skopnel od hrepenenja po soncu, slama ga je zadušila in tenka stebela brez cvetov in listov vise k tlom kot zapuščeni, trohneči obešenjaki.

Skoki zasolzeno okno — šipe so kot z mlekom polite — se je zagledalo dekle. Nekam v daljo ji begajo oči, kot da bi rade za pomladjo im mladostjo — zdrznejo se pa, kadar pobožajo uvele rože na vrtu in razgaljene umazane grede, ki jim je rože — ljubezen sadila, jih napajala in jih poljubljala, zdaj so pa mrtve, grede se pa že zdaj ponujajo, da umevajo vase sad in mu dahnejo moč rasti.

Tesno je morda dekletu pri srcu, v razkošju toplote srce ni vedelo, kam bi z ljubeznijo, zdaj jo je njena duša žejna in so ji ustnice po njej suhe in zdaj jo oči zastoj iščejo, romala je z lastovkami in za lastovkami in bogve, če jo bo hrepenenje spomladi pogladi in prignalo v staro gnezdo?

S tresočo roko je zaprla okno, dlan se ji je upognila, kot da hoče pobožati, obraz se ji je pa sklonil in je bil rdeč kot da se je krvi iz rdeče bluze napil. Čez šipe se je razlezla rosa in v samoto se je morda zakopalo dekle in zdaj nehote poslušala, kako pozvanja veter mrtvim rožam, kako odmetava uvelo listje in se z njim igračka po strehah in po gredah in jih nazadnje objestno zavrtinči v obcestni jarek, kjer utonejo za zmerom. Oči so ji mrtve, kot je morda mrtva ljubezen, ki ni vedela za darovanje in ne za odpuščenje in zdaj ji je prazen in gluh prostor, ki jo stiska in prazno ji je srce, kamor še skrb ne ugrizne.

Po stezi ob cesti leze stavec in obraz mu je prečudno nasmejan. Pobožal je suho steblo, da se je nalahno streslo od njegove nežnosti, drobcano rožo, ki je umirala med plevelom na robu grede, je utrgal in si jo zataknil za staričavi, že zdavnaj oguljeni klobuk. Z očmi jo je poljubljaval in dihal vanjo, kot da jo mora k življenju obuditi in iz rok in obraza mu je dihala ljubezen, ki je nekad znala osrečevati dekleta, še zmerom pa osrečuje rožo, drevo ob potu, ptiča, ki se je zakasnil zvečer in ne zna k svojim družicam.

»Obema je bila usojena jesen!« se mi zdi, da je zašepetal roži in suhim stebлом, listom v jarku in pohojeni travi. Odkril se je in se pogladil po pleši, pa ga je v dlan zazebljo in jo je odmaknil.

»Zbogom!« je morda izjecljal, ko je počasi odpiral vrata svoje bajte, ki bo skoro njegov grob in zapuščal kraj, kjer je še pred dnevi kričalo bahavo življenje. Vrata so se trdo zaprla, kot se trdo zapre ječa in za starcem je le listje vztrpetalo na izropani vrtnici ob steni.

V vrbi pred hišo je vzvalovalo vejevje. Veter se je pogladi v gosto šibovje in ga razbičal, da so se kot vrvi dolge veje zapletale med seboj in se zdaj in zdaj sklonile prav k zemlji, kot da hočejo k njej, ki jih hrani in redi in ji potožiti svojo bolečino. Vrh se je zamajal kot veliki zvon in veter je zažvižgal mimo streh, dimnikov, oplazil plotove in vrtove, udaril na okna in zaplulnil vrata, gospodinji puhnil dima v obraz in pepela v jed.

Vrabci so se stisnili na podzidkih in obnemeli, mraz jim je stresal kožuške in da niso videli strahov, so glave vtaknili pod perot. Tam je toplo in se ne sliši voznikov bič in ne vetra žvižg.

V daljavi je zazvonilo, v mrazu in dremavi megli se zgublajo glasovi in jih odnaša veter smrekam in kostanjem za pozdrav. Med' ponižnimi, vase stisnjenimi hišami drvi in piska vlak, strahotno beži in bruhá na hiše, na vrtove in na ceste, na ceste, na ljudi in v nebo oblake dima, ki duši in slepi oči. Saje padajo iz goste megle in dima na bele stene hiš, na zaostale rože, se obešajo na okna in se kopljejo v strešnih žlebovih.

Čez ravan, čisto nad strehami se je prepeljalo troje vran, veter jim je zapletal peroti in jih zanašal, da so morale drugam, kakor jim je ukazovalo lačno oko. Sunkoma jih je premetavalo in vrglo v smreke, ki so vztrpetavale z vejami kot otroci, da jih ne zebe.

Breze so od žalosti odmetavale listje, da bi jih veter ne trpinčil. V hrastih je pošumevalo, list da se je objemal list z listom kot da si dopovedujejo stare zgodbe. Pod streho vej so se skrile siničke in zdaj čeblljajo po svoje o dobrih in slabih ljudeh in o oknih, kjer bo zanje natrošena hrana. »Zima je fuj!« zapoje in zajoka najstarejša sinička, mlajše ji pa odgovarjajo: »Fuj, fuj, fuj!«

Rožniški gozd se je kot razredčil. Kostanji stezajo gole roke k nebu in v meglo in pod njimi leži suho listje in se stiska k zemlji in jo prosi: Vzemi me vase, tvoje sem.

Po bližnici se pozibava stara ženica. Na vozičku vleče preperela drva in na glavi jo tišči butara, da vratu še videti ni. Zdaj in zdaj bo mahnila pod težo, noge se ji zapletajo in butara bi ji skoro zdrknila z glave.

»Mati, kradete!« je zarenčal čuvaj, ki so ga posestniki nekje sneli.

»Segnilo bi v gozdu in sem pobrala!« se je izgovorila. Doma nima niti polenčka, še nesladkane kave ni mogla skuhati in mraz jo grize skozi raztrgane čevlje. Sin ji je izkrvavel, sama ne ve kje, moža so ji odtrgali kar s postelje in zdaj ga vlačijo po tujem svetu.

»Ali imate dovoljenje?« je bil čuvaj že nekoliko manj resen, ženica se mu je skoro smilila.

»Bog ga mi je dal!« je bilo ženici že preveč. Butara jo je tiščala, da ji je v vratu kar škripalo, veter ji je otipaval kosti in rok ni nič več čutila.

»No, no!« je hotel biti čuvaj hud.

»Če ste brez duše, pa mi še to vzemite!« je zastokala in že hotela treščiti butaro z glave.

»Zbogom!« je kihnil čuvaj in zamahnil z roko. Zazebljo ga je.

Po cesti je pa počasi škripal voziček in se je pozibavalo staro telo ženice, kot da se veter igračka z njim. Megla se je odmikala in roso na laseh ji je utrnil veter.

Ure so si enake, kot da so ulite po enem kalupu. Čas visi nad gozdovi in mestom kot nevidna mora. Izprašuje vest in trosi skrb v duše in srca. Ceste so neprijazne in so jim potniki odveč, zastrmele so se vase in so gluhe in slepe in še sonca ne marajo. V meglo in mraz so se zagrizle, same mrzle in megleno mrzle. In je poldne in je popoldne in čas je kot nalašč za jesen ustvarjena enoličnost, ki naj bi človeka dušila že v tako in tako dušljivem prostorju. Jaz sem na toplem, na tesnem in mi je dobro. Tenka megla se plazi ob plotovih in hišah, se prepleta skozi ograje, se vseda na strehe in se greje ob dimu. Rožniški gozd je tih in v črno tenčico odet. In tenčica se zgošča v temo, v črne plazove teme. Ceste niso več široke, le kot umazano sivi trakovi vežejo hiše in se zgublajo v prazno raven, v kateri leži tema kot zakleto jezero.

Čez okna se obešajo zavese, da bi curek svetlobe ne mogel pogledati na cesto, na vrt in da bi večša ne našla poti k svetlobi!

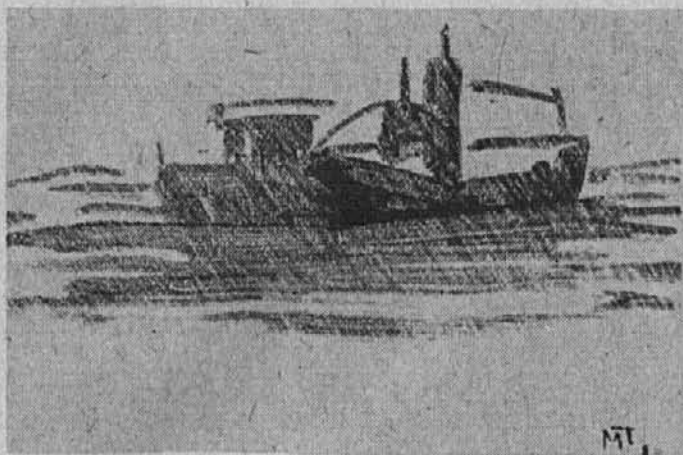
V daljavi zvoni. Zvon umira v megli in temi. Takole pojenjava bolnik, ki narekuje svoj testament, smrt ga pa bolj in bolj stiska za grlo, kot da ji ni prav, da se človek še ob poslednjem trenutku ne more odtrgati od svetlobe, od življenja in vsega, za kar se je življenje zaradi življenja pehalo in mučilo.

Na okno mi je priletela sinička. Bogve, kaj jo je prestrašilo brezdomca. Tiho je čepela na oknu in zdaj pa zdaj stegnila vrat, odprla kljunček, kot da mi hoče nekaj povedati in morda prositi. S kljunčkom je udarila ob šipo, pa se je zbala, ko je šipa zazvenela. Odletela je v noč in nisem ji mogel dati večerje. Tako se danes razhajajo moji prijatelji! Kje naj jih iščem, ko še misli ne morejo za njimi.

Iz sosédnjega okna se je vrgel snop žareče in drhteče svetlobe na njivo in prekoračil cesto. Čudovito lepa roka se je stegnila v to svetlobo, se nagnila potem v temo, videl sem jo pa še zmerom čisto razločno. Morala je biti bela in morda od objemanja še zbegana in vroča.

Zdaj sem tudi jaz zaprt. Rdeča zavesa je presekala svet med menoj in svetom v tesnem prostoru. Kot v blagoslovljenem

Tine Markež: Ladja

prostoru sem. Pozabljam na dneve in na ure, pozabljam na težo časa, ki visi zunaj. Tu je ne čutim. Stene so tople in dihajo prečudovito življenje. Žive so, cveti na njih drhte od toplote in se objemajo, kot da bi drug drugega silili, da naj še in še vztrepče.

Zemljevid na steni se je v luči čisto na novo prebarval. Zveržene meje držav in dežel se tepo, druga v drugo se zajedajo, kot da je nikjer ni postave: do tu in nikamor. In zdi se, da se v toploti meje kar same prestavljajo, ceste in železnice se premikajo, morja valove na tem le nekaj pedi širokem papirju, ki naj kaže Evropo, kjer se milijoni ljudi tepo med seboj in krvave, podirajo mesta in vasi, da bodo potomci, kolikor jih še bo, preklinjali stoletja te rodove.

Tu v tesnem prostoru je toplo in dobro, saj od povsod diha ljubezen. Zdaj in zdaj se na steni nekaj zgane kot božajoče oko, kot blagoslov roseča sveta dlan in nenadoma ožive rdeče in mrtve rože na blazini in glej, celo čaše so odprle, kot da bi se rade napile blagoslova in bi ga potem ponujale ustnicam, ki bi se hotele odpočiti na blazini. O, sladko je piti blagoslov iz čaš, ki so se nasrkale ljubezni. O, da bi mogel zmerom, kadar se oglasi v duši dvom in zavlada črv obupa, prisloniti ustnico k tem čašam. Zdrav bi bil, ker bi mi le zdravje in ljubezni ponudile! Poleg blazine se objemata medvedka. Sivi je močan in se mu pozna, da je trdega življenja vajen, rumeni — kje žive rumeni medvedje, se jaz nisem učil, menda jih je vojska odkrila — pa je že nekam oguljen, morda mu zrak ni všeč in mu od žalosti odpada dlaka. Objemata se, kot da se za zmerom nočeta razkleniti. Obema se pozna, da jih obiskuje dekletce Anca in jih ona uči ljubezni, saj jo je sama ljubezen: oči in obraz, laski, drobcena pest, pa čeprav jo zdaj pa zdaj stisne, če že hoče biti stroga in celo huda. Včeraj je morala biti v tej topli dobri tesnobi, na sivem medvedu se pozna, saj na njegovem gobčku trepeta njen poljub. Utisnila ga mu je, ko se je poslavljal in jima naročala, naj se imata rada. Otrok misli, da se mora vse, kar je na svetu imeti rado in menda misli, da sovraštva sploh ni. Nihče ne ve tako dobro kot otrok, da se imajo kamni in plotovi radi in da drevesa in rože le od ljubezni žive.

Medvedka imata žive oči in tudi te oči srkajo blagoslov, ki se počasi razliva po prostoru. Jaz sem zdrav od tega blagoslova, kajti dihaj z dihanjem stolov, mize in sten in vem, da preko črne zavese čez okno ne morejo črne misli in ne more skozi strahoto časa, ki zgoščen v temo leži vsepovsod in še ceste in hiše duši...

V toplini luči so se nasmehnila rože na skodelicah v omari. Odtisi ljubečih in

mehkih prstov so drhteli na njih, kot da so se pravkar poslovlili in se zgubili v dalji za hišami in cestami.

Iz čudotvorne skrinjice poje pesem, ves svet je v tej posodi in kadar pozabi na grozote vojske, se pesem vseh narodov razplamti v sozvočje ljubezni, ki naj bi objela vse pod pečatom bratstva. Na skrinjici čuva lesen kuža in strmi v steno, kot da poslušša šepet rož, ki gledajo iz ptiča na katerem stoji. Zdaj in zdaj zasluči oko dobro roko, ki je s temnimi nitkami vbadala in vbadala, dokler ni priklicala rož, ki nikjer ne cveto, ki jih pa ustvarja čudodelniško srce. Rdeča barva je za spoznanje obledela. Morda je stena vsrkala to toplo kri, ker jo je bilo strah prekrličavih rož, ko so se nekoč kar kopale v rdeči barvi. Morda pa so obledela od groze, ki so poslušale strahote bojišč, kjer življenja padajo v brezbrežno daljo kot deževne kaplje v prostrano morje.

In na mizo predno siplje luč vse svoje razkošje in trepeta na potu, kot da budi rože, ki se stiskajo na vogalih. Zdi se, da so zaspane!

Nenadoma se mi je zazdelo, da sem na mojem Blegašu v tistem zasanjanem prelazu, ki je skrit nad bukvi in smrkami in ga navadne oči ne najdejo. Zgreše ga, kot zgreše droben cvet, v katerem je pa lepote, da bi se je oko ne nasrkalo sto let. Z Marico ga nisva zgrešila. Nevidna roka je pot kazala in od nekod nama je ukazoval pojoči glas.

V krošnjah bukev se je poigral veter in ubiral pesem na voljnih vejah. Z njim so peli drozgi, sinice, izpod neba se je oglašil še kragulj. Po tleh je bilo mehko, kot da je z volno nastlano. Že za hip nisva več čutila utrujenosti, v svetu sva se znašla, ki ga dotlej nisva poznala. Za roke sva se držala in razločno sem čutil, da nama je nabijalo po žilah. Pa to ni bila strast, ampak presečenost, ki se razraste vselej, kadar se pogreznesh v razkošje neslutene lepote.

»Ti, tu bi pa večno živela!« je komaj komaj premaknila ustnice, me pogledala, kot da me sprašuje za večno veljavne resnice.

»Utrudila bi se in zaželela bi si drugam, pa če bi bilo stokrat grše! mi je misel kar sama bruhnila, ona pa me je začudeno pogledala in se še bolj začudeno nasmehnila.

»Misliš!«

»Nič ne mislim, vem!«

»In ljubezen?«

»Ljubezen je pa močnejša kot lepota. Ljubezen jo ustvarja in ji ukazuje! se mi je trgalo iz duše, čeprav nitj svojih besedi nisem dobro razumel.

»Torej se ljubezni ne naveličaš?«

»Ne! Saj se ne moreš! Kamor sežeš je ljubezen in z njo lepota. Še smrt je lepota

in ljubezen!« sem razlagal, čeprav nikoli nisem mislil na to.

»Potem bi se pa le ne naveličala tukaj živeti!«

»Prav gotovo ne, če bi ti ljubezen ukazala.

»Saj bi mi! je skoro zaihtela, potem mi pa na lice nagnila glavo, da sem od sreče težko dihala.

»Meni tudi!« sem izjecljal in tedaj sva mislila eno in čutila eno in bila delec veselstva, delni svet osrečujoče in objemajoče lepote in ljubezni, ki se je pa svet tako trdovratno otepava.

Zunaj dežuje in mlake in luže se delajo po cestah in med gredami.

Tu v moji prostovoljni ječi pa sanjam o svobodi, lepoti in ljubezni in v sanje mi pozvanja pesem sten, stolov in rož v prtu in blazini. Ljubezen, lepota, svoboda, samo to mi nakloni bog, pa ne bom terjal ničesar več. Saj bom najbogatejši človek v tem tesnem prostoru.

Jutri pride spet Anca, nedolžni dobri otrok, ki se še za besede lovi in dela stavke po svoje. Nauk o skladnji in stavkovni zaporednosti ji je tuj, pa je otroče naravnejše in bolj razumljivo kot solarka, ki se ubija s slovnico in učenostmi: pozablja pa na dušo.

Anca ne bo nič pri miru, sicer je pa življenja zmerom nemirno. Če ne čeblja, sprašuje in ugiba, pa z rokami prestavlja papirje in svinčnike, nazadnje me bo pa prišla za roko in mi dopovedovala v svojem sladkem jeziku, naj ji pričaram na steno senco zajčka, ki bo s tačkami migal in z očesom požmrkoval.

In v tesnem prostoru bo spet polno življenja in od Ance se bom marsikaj naučil in ko se bo poslovila, me bo poljubila nedolžno in prisrčno, kajti njej je še prihranjena laž, da je v poljubu greh.

O, kako dobro je biti v prostovoljni ječi in čakati na Ancin poljub, na poljub zlatega otroka, ki še ne ve, kako trda je za svobodo, za lepoto in ljubezen.

Tine Markež: Variacije 7

Andrej Kokot

Le zakaj sije sonce

Kladivo vedno znova
udarja ob mizo.
Prizori so vedno enaki:
črno in belo tehta svojo težo,
srečujeta zmaga in poraz.

Mojo pravico pa so porinili
na zatožno klop
ob robu mojih njiv
in cest,
pred prage mojih hiš
in pred duri mojih vznemirjenih misli.

In z vseh strani
tulijo isto obsodbo.
Vsi si lastijo pravico
večnih bogov
in trdijo, da naše eve tod ni bilo.

Joj, le zakaj sije sonce?

Pa zakaj

Pa zakaj
je na tem našem svetu tako?
Zakaj je povelje v rokah
premaganih,
zakaj
naša beseda
tako bode v oči?

Mar je svet
res že na robu propada?
Ali so še kje
ušesa posluha za glas,
ki umira pod pezo sovraštva?

Prisluhnil bom molku
moje zemlje, da spregovori
in razgrne svojo večno resnico.

Posoda žolca

Posodo žolca
je prerasla mera ponosa.
Žgoča tekočina puhti v svoj
odmerjeni prostor.

Potrpljenje
je prekipelo število dovoljenega.
Čas pa teče, teče...

Kdo ve koliko zmore
sloj ponižanih?

Kolikokrat

Kolikokrat sn o prestavili sonce
v smer naših, red,
koliko ledenikov stopili
v opoju naše moči?

Kako strahotno natančno
delajo stroji naših možgan!

In glej kako blede
so prsti, ki tipajo po gumbih
strnjenih sil.

Spet so na planu

Spet so na planu
volkovi in ježijo
brezslutno dolino.

Spet so dosegli
kar so želeli:
drevesa sosedom lomijo roke,
kragulji med sabo kljuvajo oči.

To je predstava
za žejne sisofrene.

Le vrba
na robu črne reke
brezbratstva
je vzravnala svoje usločene roke.

Pred moja usta

Pred moja usta
so zavalili kamen ponižanja
in vanj vklesali molk.

Pred moj dom
so naložili mojo ubito besedo
in jo zasuli s cvetjem veselja.

U · W · X · Y · Z · M · T

Tine Markež: Na Vršiču

V usahlem studencu

V usahlem studencu,
v zavetju teme pajčevina
zaseda praznino.

Na dnu
kot pozabljene freske
obraza deklet
v odprtino strmijo
in v nebu iščejo sinjino
mladosti,
iz katere so se nekdanj
sklanjale vprašujoče oči.

V izhlapelem
viru skrivnosti
je samo še sled
potočenih solz
za srečo deviške beline.

Odkritje

Ne bom klical vas iz pekla,
ne vas, ki ste umrli srečne smrti.
Pogledal bom v tla
kako globoko šli so krti.

Globoko v zemlji našel rek sem star;
V človekovo deželo šli smo.
Vračam se kot zasut rudar,
ki mu usode njegove verjeli niso.

Vztrajni vitez

Beli vitez gre čez sivi tlak.
Doslужeni oklep težko drži,
ščit voščten ovira mu korak,
vendar se trudi, da bi došel izgubljene dni.

Volkulja rje mu žre kovinsko dlan,
meč njegov z bliskom se jezi.
Pogled njegov v isto smer je vkovan,
mislječ, da vojsko črno zadrži,

da pride do zaslužene pohvale,
da čas njegov še ni končan,
čprav konjenico čakal je na dnu obale,
vod njegov pa šel v nasprotno stran.

Drobec moje krtine

Drobec moje krtine
odnaša veter spoznanj.
In je prav, da ne moreš
vedno biti vrh hriba,
da nekdanj pride čas odhoda,
da spet padeš na dno
in postaneš temelj nemoči.
In je prav, da se spočiješ
v snu zemlje in čakaš
v varnem zavetju,
da roka spomina položi
svojo dlan na tvojo pozabo.

OMAHNILE SO SMREKE

»Dober večer!« je Cenc potipal z glasom med obrise ljudi. Oče je stal sredi izbe, medtem ko sta ded in babica sedela za pečjo.

»Nič ne vidim,« je rekla mati in naglo prižgala petrolejko. Po sobi se je razlila medla svetloba. »Dober večer, Cenc! No, da se vsaj vidimo,« je hitela z besedo, kot da čuti Cenčevo zadrego, potlej pa obesila luč na žebelj nad pečjo, odkoder je zarisala po sobi čudne sence.

»Tako, prišel si,« sta se spogledala oče in sin.

Cenc ni črnil. Čutil se je majhnega in drobnega, boječe se je stisnil vase.

»Strehar je Strehar!« se je oče grenko nasmehnil in trdo zakoračil od stene do stene. »Vse, kar stori, ti pa si boga zapustil. Kaj se pravi takole na zimo pognati pastirja od hiše, v kašči pa mu trohni stara pšenica.«

Oče ni skončal. Oglasil se je ded, ki je sedel v zapečku in mršil obrvi. Kazno je bilo, da je Cenčev prihod prekinil prepir, pa je zdaj znova vzkipek kakor plamen iz žerjavice.

»Tonač!« je pogladil deda nadušljiv kašelj. »Tonač, tvoja dolžnost je, da bolj skrbiš za očeta in mater, za ženo in otroke — bog ti jih je dal, ti pa si boga zapustil. Prekleta politika! Ni čudno, da se je v bajto naselila revščina, da nas tepe pomanjkanje in čeprav nas vojna žre, ti tako rad zaviješ v krčmo...«

Cenc je osupnil. Vedel je, da ded rad sitnari, a tega ni pričakoval, da bi zaradi vojne kdo krivil očeta. »Oče ni pijanec,« se je v mislih zavzel zanj.

»Jaz da sem kriv revščine in pomanjkanja?« se je razburil Tonač. »Jaz in ne ta tuja svojat, ki nas bo oglodala do kosti. Kdo je napovedal vojno, kdo nas stiska in žre? Ta tuja svojat je kriva vsega zla, ne jaz, ki me je groza lačnih otrok! Kar pa zadeva boga, pojdite v župnikov hram, tam boste videli božje kraljestvo! Niti pri revnih družinah se župnik ni odrekel béri, ni ga bilo sram, da bodo zaradi tega imeli otroci manjšo skorjico kruha... Kaj pravite o takih ljudeh, a?«

Ded je z ihto izpljunil:

»Govoriš kakor raztrgani dohtar. Ni dobro, če otroci poslušajo takšno govorjenje! Mar jih boš tako vzgajal in kličal nesrečo?«

»Kako naj skrbim za kruh, če pa ni za služka,« so Tonača zboleli očetovi očitki.

»Pri utrdbah, ki jih gradijo, lahko najdeš delo in zaslužek.«

»Pri utrdbah? Rajši poginem kot pes! Moje roke ne bodo niti kamenčka položile k utrdbam, iz katerih bodo streljali na naše ljudi!«

Tedaj je v zibelki zavekal dojenček. Mati ga je vzela v naročje, sedla k peči in mu pomolila usihajoče prsi. Dete je hlastnilo in se spet skremžilo na jok. Ni ga mogla nadojiti.

»Žena,« je Tonač pretrgal tišino. »Žena, tako ne moremo več živeti! Sneg se nam obeta, v našem hramu je pa sama pajčevina.« Rahljo je prestopil nekaj korakov in iztisnil kot da ga duši v grlu:

»Žena, kaj praviš, ali bi posekal še tiste zadnje smreke na Slemenu? Otroci so lačni. Lačnih ne morem trpeti!«

Zdajci se je spet oglašil ded:

»Smreke? Tistih zadnjih nekaj smrek ne boš posekal! Zasadil sem jih bil v mladih letih, čuval sem jih vse življenje. Delat

pojdi k utrdbam, ne pa sekat mojih smrek!«

Tonaču je bil prepir skrajno zopern, toda vse je kazalo, da ded ne more iz svoje nasajenosti. Najraje bi bil pobegnul iz hiše. Za trenutek je nastala tišina, kot da vsi čakajo mirnih, prijateljskih besed. Mati, ki je sedela z otrokom naročju pri peči, je vstala in ga zaujčkala, kakor da bi z otroškim smehom rada pregnala temne oblake, ki so se bili nabrali v bajti. Bila je vajena potrpljenja, raje je požrla pikro besedo, ki je prihajala iz tastovih ali babičinih ust, kakor da bi bila netila prepir. Poskušala ju je razumeti, čeprav sta se včasih zajedala v malenkosti. V prepirih med njima in možem je skoraj vselej našla mostiček pomirjenja in sprave, saj so vsega tega krivi taki žalostni časi.

Cenc se je prebudil kot iz vznemirljivih sanj. Strmeč je oprezoval okoli sebe in zdelo se mu je nemogoče, da se je prebudil na domači peči. Ni se mogel v trenutku zbrati. Predzimsko jutro, ki je bilo zasinilo na oknu, ga je docela zdramilo. Naglo je zlezal s peči in se pričel obuvati. Kmalu nato je oblečen stopil v kuhinjo.

Mati je stala ob ognjišču in se začudila: »Čemu si že vstal? Zajtrka še ni in mraz je. Slišiš, kako brije burja?«

»Dobro sem spal,« se je pohvalil, ko mu je mati ponudila skodelo prežganke. »Nimam drugega,« se je opravičevala.

Tedaj se je iz hleva vrnil Tonač, vzel iz kota sekuro, preizkusil s prsti ostrino in jo postavil k steni.

»Cenc, ali mi boš pomagal?« se je udobrovoljil. »Izpodžagati in razžagati mi boš pomagal.«

Cenc je prikimal, ročno vzel v veži žago in stopil za očetom, ki je s težkimi koraki stopil iz bajte. Ko sta zavila za plotom, se je splašila na obronku jata vran. Na strniščih rjavih in izpranih, so ščebe-tali vrabci, tako kot vselej, ko v zraku diši po snegu, ko se megla kakor klobuk obesi na najnižje vrhove.

Molče sta stopala po kravjih štezah proti Slemenu. Brežina, obraščena z mladim smrečjem in bukovjem, se je belila v ivju. Ustavila sta se visoko na sedlu, kjer so rasle tiste zadnje smreke, ponosne v temnozeleni barvi in polne življenja in kipenja proti nebu. Obstala sta kot pribita in jih merila od korenin do vrhov, ki so z motnim šumom nihali v vetru.

»Lepe so,« je trpko zavzdihnil Tonač.

»Škoda jih je,« je prikimal Cenc, ne da bi pogledal očeta.

»Kaj naj storimo?« se je lomil oče. »Vojna je, še ljudje padajo. To, da padajo ljudje, je še mnogo huje. Toda tudi smrek je škoda!«

Cenc je čutil, kako je očetu hudo. Rad bi ga potolažil:

»Po vojni bomo prav tod nasadili mlade smreke!«

»To že, toda kako težko je posekati lépo drevo. Kar čutiš s kakšno silo je zaraščeno, prikovano v zemljo,« je Tonač govoril bolj sebi kot sinu in počasi stopil k najbližji smreki, jo pobožal z dlanmi, kot bi jo hotel objeti, kot da se v njem trgajo korenine... Nato se je razkoračil, dvignil sekuro in zamahnil. Sekal je, kot da ga je prevzela čudna sla po uničevanju, kot da ne misli na nič več.

Ko je bila zasekana prva smreka, sta pokleknila na korenine in potegnila žago, ki je veselo zapela v krhki les. Smreke so zdajci padale druga za drugo in z zamolklim truščem grmele po strmini. Ni še bilo odzvonilo poldne, ko so smreke ležale kot naplavina na brežini.

Tam, kjer so prej stale smreke, se je razgrnila rjava frata, iz zemlje so štrleli parobki in skale, obraščene z debelim plaščem mahu. Nič več ni pel veter v vrhovih. V tišini, ki je dišala po svežem lesu in žagovini. V vasi je zazvonilo poldne, bron se je raztegnil čez planoto. Težka, siva megla, ki se je stiskala kot brezdušna gmota k tlom, se je dvignila kakor perut velike sive ujede, se zavlekla proti zahodu in se v daljavi kopičila v temne oblake. Zvon pa je še naprej žalostno klenkal, kakor da poje mrtvim smrekam.

Tonač in Cenc sta molče stopala navzdol proti domači bajti. Če sta se ozrla proti Slemenu, sta uzrla svežo, globoko rano...

Črtomir Šinkovec

Ni več vojne

*Ni več vojne. Ej, ostal sem živ!
Čudežno ušel sem šapam smrti.
Zdaj so vsi zakladi mi odprti:
pesem in dekle in radost njiv.*

*Nisem hlapec več in vojna je v pozabi,
ko iz trt svobode srkam novo vino;
vojne žrtve tiho počastim s sedmino
in ljubezen me v objeme svoje vabi.*

*MLADE SLÈ ZÈHTÈ ŽE V SLEDNJI TRAVI,
KO V PLENICE ČIPKE BELE JE ŠIVALA,
KO POVOJE JE S SUILENIM OBROBILA,
PA V OČEH JE ČRNIM NAGAJIVOST TKALA,
KO MI Z DOBRIM MATERINSKIM SMEHOM
pravi:
»S tem ti potepuško slo bom uklenila!«*

Obisk na Vojščici

*V samotni sončni gmajni na Vojščici
preprosto, skromno, kot živeli so, junaki
spijo
tam v srčku, ograjenem na ravnici,
imena, uklesana v kamen, govorijo:*

*»Še vedno smo kot tiste dni nekdanje
in tu na sončni jasi naši so grobovi,
naš duh pa še živi, močnejši kot lobanje,
in še je gost med vašimi domovi.*

*Ne, nismo mrtvi: sebe smo vsejali!
V globokih brazdah naše setve zelenijo:
o, bratje, bratje, mi zato smo pali,
da se obzorja temna vam zjasnijo.*

*V veliko njivo svojo setev smo vsejali:
ob Muri, Zilji, v nedra Benečije,
po poljih, gorah in v poslednji kraški skali
to naše seme v močnih koreninah klije.*

*Naš duh živi kot hude dni nekdanje
in raste v šir in dalj vam v opomin:
v svobodne brazde sejte — mi smo pali
zanje —
in v vaših setvah naj bo — naš spomin!*

Vozačeva luna

Prebodena od karavanških smrek,
jadranskih pinih,
vojvodinskih jagnedov,
berlinskih ruševinskih štrcljev,
praških spomenikov,
obdonavskih vzboklin,
mirabellskih vodometov,
hochtorskih snežišč,
silvrettskih ostrin,
frankfurtskega-kreuz vrveža,
silhuēt ob Renu,
predarlskih prelazov,
ljubljsanskega tromostovja,
celovškega Herkulesa,
dalmatinskih zalivov,
fruškogorskih hrastov,
avalskih monumentov,
slovenske razgibanosti,
koroške vnanjosti — — —
luna,
zdaj si prilezla
skozi moje okno
in praviš:
Doma sva!

Motnje sredi lampionov

Prezračene kostanjeve sence
blizu sladkosnedneževih
kuhinjskih dobrot.
Obmizje ohlajeno
od kipečega piva.
Vse vzdušje
pregrnjeno z vezenino
mnogih jezikov.
Mi trije pa
govorimo
takó domače koroške reči.
Nekdo
grozeče pomenljivo
dvigne obrvi
in se spozabi,
da pohvali Adolf Hitlerja.
Končno izpove,
da taki kot sem jaz,
sodimo proč.
Sredi lampionov
tako mastnega turizma
je tak večerajšnjik
(četudi farsa)
na Koroškem
mogoč.

Nevarna dremavica

Neodžejanim ustom
so strastno blizu
svinčeno težke veke;
Somrak pozabljanja
naj vse preraste
za mahovino počitka!
Zadirčnost
pneumatike
stre
mavrično peno
sanjske slikanice.
Prvi pogled
izpahnjjen pogodi
trezno stanje:
Še pravočasno!

Zgodba podobna dnevu

Jutro,
širokosrčno
iz zatišja privre:
vzdignem sidro,
da z oken
pokapljajo večje
v kotanjo svetlobe.
V smehu in solzah otroštva
sem,
takšen kot
sem,
sem
ljubljeno dete!
Opoldne
se razgali svet
in segreje v taki prozornosti,
da se senca minevanja
skrči
v komaj vidno piko
bega.
Na ljubezenskem vrhuncu
se smejem
v sonce svojih
najboljših let!
Večer
si bo uprasnil svetlobo
na zobčastem obzorju zatona.
Kot lok
prežgan z dobrim dnevom,
se pnem
med ženino
in otrokovo krujo
do stožcev upanja.
Polnoč,
onstran osončene zavesti
se zasanja v predsvit
stara sedanost:
Starec bom,
z drobci svojega srca
v potomcih,
ki bodo že davno zjutrili
prav tisti dan,
ki se še ni končal.

Ob Bethovnovem godalnem kvartetu v F duru

Oglasi se
prostost
ožarjenih višin —
in na tvoje čelo
naj položim
zlato masko
takega oktobrskega dne.

V naju
razpada
dih
v trajajočem
obstanku.
Cvetje
nabiraš
po mojih opustošenih gredah,
s sanjskih steza
mi pripoješ
v ohjem;
v sredino vsega
hočeš vdreti,
koder
sem desetletja
presajal
sebe.
Kako
se skriva duša za občutja,
da neubrano obtičijo misli —
osamele —
prav sredi
med nama.

Lščem

melodijo srca,
da se okorela beseda
omeči,
da bo moja govorica
iz žlahtnih zlitin,
da se izlušči
iz prostaških mejšč.
Prekvasiti hočem
občutnost
za jutrišnje razsežnosti
miselnosti, voljo
za iskreno srčno izpoved.
Novo domovanje
trajnim spominom
bi zagotovil
sredi svetlih
pričakovanj!

Crescendo

Poveznili so čelado
odkritosrčnosti čezme.
Zakaj se me noben vrabec
ne boji več?
In še ti; oboževana mlada mati,
koga naj bi že ukanila?
V takih blodnjah
se vicajo samo ogoljufane device.
Jaz pa sem se že davno
iz-ječal
na vseh stranpotjih
in jih razglasil
za lastno ozemlje
teptane ljubezni.
Pogovarjamo se v takem zanosu,
kot bi slavoloke ovijali
z arabeskami najboljših domistlic.
Z natrtimi rokami
se prerivamo
skozi premoženje naključij.
po curkih se odtaka samota
iz moje krvi
in mladost jo oplaja
za pojutrišnje jutro
Ti, ki si mi zaupala vseskozi,
kaj bi čemela
v plevelu vsakdanjih paberkovanj.

Kje je zdaj Olimp Prešerna

Le kaj je Prešeren, ta uboga para?
kaj Gregorčič bil je in Župančič?
Sijaj briljantni Jesih zdaj ustvarja!
bog parodične je forme in ne hudič!

Spev »bogov kulture« se šopiri!
in poje viže vsake vrste,
čeprav smrad iz njih se širi,
nihče ne stopi ji na prste!

Pravijo: to je vrh slovenskega ludizma!
in rezultat vrhunske je kulture!
Morda krepi ideje socializma?
ker Kermauner čisla njih frizure!

Kdor tako poje, piše, vpije in vriska,
naj vse take zgage naš garaški Luka,
od avtorja in založnika, ki to tiska,
krepko premikasti, prepaha in preruka!
DELAVEC

K izviru

V otroško jutro pojoče svetlobe
v sanjski let ptice
v zakleti grad večnosti ...
te kličem-človek:

v tvoji srčiki je
neodžehanost življenja
zapredena v bolno
samoto ...

Marks in Kristus

Dva
moža
bradata kakor brata
k nam sta
na oddih prišla.

V sedmih dneh
sta vse zapila
V sedmih dneh
sta sebe pogubila ...

pa ju zgrabi benjaminček
(nori klinček)
za košati bradi
in tako na njima telovadi,
da je do danes duh ostal
v telesih zdravih zdrav

V sedmih dneh
razčistilo z njima,
kaj je duh —
in kaj prvina:
za dom
za kruh
in za požirek vina ...
O mila-domovina!

Atom

Svetlani Makarovič

1.
Rezget kobil
drget bleščečih zadnjic
oslovska udanost
v rimski dan:
s pohoto oslepljenih konj ...

Odkrit je star atom
prvine ki vse
ognje zemlje
v zemlji zaduši,
sanje vdimi
in bogove v norce spremeni

2.
O da vsaj enega poznam
med nami,
ki je iz njega:
izstreljen
preklet
zaznamovan ...
ki v pesmih
za pogrebom ljudstva hodi,
ki noč med zvezdami prekroka:
da lahko kot dobra vila
v lepe Vide mrtvi dom
pravljice prinaša za otroke

... da vsaj enega poznam,
ki mu moj sinek
še pred spanjem
misli v sanje tke:
da je zdaj Hrček
in zdaj Smrček —
dokler mu trudnost
očke ne zapre ...

USLIŠANE MOLITVE

(Iz knjige: Basne bez naravo učenja)

Nekega jutra se je vznemiril gozd. Vidra je prišla z novico, da se bo nekaj podražilo. Ni se vedelo niti kaj niti za koliko, toda slišala je iz zanesljivih virov ...

— Gorje! Mar spet?! — so tarnale živali. — Kako naj to prenesemo? Kaj storiti?

— Jaz mislim, da pomolimo k bogu, da naj dvigne ceno samo enemu artiklu, — je predlagala Ovca. — A tega enega z lahkoto vržemo iz uporabe!

Predlog je bil vsem všeč, pa se živali razidejo vsaka v svojo jazbino in začnejo klicati boga. Njemu je bilo v tem gozdu ime Gog in ni obstajal, toda živali tega niso vedele in bilo jim je lepo.

— Moj Bog — moj Gog, — je molila Kamela, — naj se podraži voda! Ona je najmanj potrebna!

— Dvigni ceno mesu, — je šepetal Slon, — od njega ni nobene koristi!

— Ljubi moj bog Gog, — se je kremžil Lev, — najbolje je, da se podraži špinača! Vedno sem jo sovražil! Kako odvratna je in kako zelena!

Orel je prosil:

— Naj se podraži železnica! Brez nje smo prav lahko!

Vse živali in ptice so pomolile. Gozd je bil pobožen in pobožen kot nikoli prej.

Celo žuželke niso hotele izostati. Kresnica je, povejmo, prosila, da se dvigne cena električni energiji, žarnicam, petroleju, svetilkam ...

Samo pikapoloničina molitev se je razlikovala od ostalih:

— Ljubi moj Gog, najbolje je, da cene ostanejo na ravni iz decembra, leta 1971. Tudi tako je vse toliko drago, da ne vemo, kaj bi!

Neobstoječi Gog je poslušal molitve svojih gozdnih vernikov. Poslušal jih je in uslišal vse do ene, razen seveda, tiste pikapoloničine, katere ni dobro slišal.

In že od naslednjega jutra je dvignil cene mesu in vodi in povrtini in železnici in elektriki ... in tako dalje.

— gōg gōga pomeni prav tako bog (Ublažitelj prisege): o goga mi, neznana delijo!

Poslovenil: Benjamin Gracer

ŠE ENA O ROTACIJI

Ko so Zajcu ukazali, da se z zemlje preseli na drevo, najprej ni imel pojma, kako naj se popne na vejo. Toda kako je bil discipliniran in poslušen, po dveh letih in pol urejanja, mu je uspelo, da se je privadil na nove življenjske razmere. Resda ga je pogosto grabila vrtoglavica, toda to je bilo samo zaradi višine.

Tedaj je, medtem, prišlo do rotacije in Zajcu je ukazano, da zamenja položaj s Krapom.

Komaj je Zajec, pokoren kot vedno, pričel z učenjem plavanja — se je utopil. Krap ni utonil vzpenjajoč se na drevo. On se je samo zadušil.

Drevesu ni bilo nič. Nepoškodovano stoji in čaka nove rotacije.

— rotacija, rotacija kadrov je izmenjava osebja

Poslovenil: Benjamin Gracer

NOČ

Noč je tista, ki pomirja in vznemirja.

Ko zaide sonce in se mrak umakne temi, samo še zvezde kažejo utrip življenja in nečesa daljnega, nedosegljivega.

Včasih je potrebno tako malo, da te prevzame tihota doline, gora, jezera ali morja ob srebrni mesečini. To je tako, kot da ti šelest listja nad rahlim valom ubija v možgane enakomeren ton tihega zdravja, da potem nehote zapreš oči in si zažvižgaš davno pozabljeno melodijo, ki si jo nekoč rad pel.

Tišina neke noči se preliva po vsem telesu, z njo vred zaplavaš v neizmerne višave, da ti je vseeno, če se od tam nikoli več ne vrneš.

Noč je spokojna in mirna, da ti raznaša bobniče od tišine, pa se na vsem lepem vzdrami v tebi vihar, kot grom in strela z jasnega udari, da še sam ne veš od kod, ko te oblije mrzel pot. Takrat ne občutiš več lebdečega sna, takrat te prevzame vrag in ti je hudo, ne veš zakaj, čemu? Nenadno pride in izgine.

Bežiš. Kam?

Najraje bi se zalučal med zvezde ali pokopal nekam globoko v srce zemlje, pa so noge prikovane, v obupu vpiješ na pomoč, a ustnice se le premikajo, grlo ne da nobenega glasu.

Sam v tišini nesrečen nebogljen zreš v daljavo.

Noči pa so dolge, dolge, da te je nehote strah jutra. Loti se te tesnoba, stiska grlo, stiska, stiska ... Tudi Luna s svojo srebrno bleščavo ne zaustavi gnetenja misli, ki sičijo nebo.

Nihče ni dosegljiv ne tu ne tam v daljavi.

Dolge so strani življenja, predolge da bi jih lahko došli. Nekega dne, ko bomo hoteli še nekaj povedati bo prepozno, zagrnila nas bo noč brez zvezd.

Vse nekam drvi.

Ostanejo samo spomini pa se jih vseeno oklepamo, zlasti prijetnih.

Vsako prodaja tisto, kar so ga naučili. S svojim blagom polzi med čermi življenja, dokler ne zatisne oči. Pravijo, da v njih vedno nekaj ostane.

Naposled se le oddahneš. Sproščeno zadiháš iz polnih pljuč. Strah je mimo. Tam v daljavi se prične svetlikati, zvezde se izgubljajo, jutro pa je tako tiho in čisto.

Tine Markež: Variacije 6

SLOVENSKI STEBER V STEBRIŠČU SVETOVNE ZNANOSTI

...KO PRI NAS — ČEPRAV VZTRAJNO — VENDARLE PREPOČASI MAŠIMO VRZELI V NAŠI KULTURNI ZGODOVINI, SE MORDA OB TEM, KAR DELAMO IN KAR SMO ŽE STORILI, SPRAŠUJEMO, ČE NISMO PREVEČ ZAVEROVANI V PRETEKLOST IN ČE PRI TEM NE POZABLJAMO NA DANŠNJI IN JUTRIŠNJI DAN.

NAŠ SLOVENSKI NAROD JE DAL V PRETEKLOSTI VRSTO ZNANSTVENIKOV SVETOVNEGA SLOVESA. SVOJA DELA SO USTVARJALI V TUJINI, SAJ JIM DOMOVINA TAKRAT NI MOGLA NUDITI UGODNIH POGOJEV ZA RAZVOJ TUJI ŽIVLJENJEPISCI TEH NAŠIH LJUDI SO POGOSTO ROD, NARODNOST OZIROMA DOMOVINO ALI ZAMOLČALI ALI PA SKOPO, NEJASNO OZIROMA NAPACNO NAVEDLI...

JURIJ VEGA — REFORMATOR POUKA MATEMATIKE IN FIZIKE NA ARTILERIJSKIH AKADEMIJAH

Ime sestavljalca logaritemskih tabel JURIJ VEGA je po svetu dobro znano zlasti v matematiki, v fiziki in v astronomiji in v skoraj vseh tehniških strokah. O tem pričajo vedno nove izdaje teh tabel v vseh svetovnih jezikih vse do današnjega časa. Toda malo je takih, ki te knjige uporabljajo, hkrati ve, da je njihov avtor, ki se v starih izdajah, v nekaterih ameriških pa še danes imenuje BARON GEORG VEGA, BARON VON VEGA, oziroma GEORG FREIHERR VON VEGA — bil Slovenec, sin našega kmeta, ki je dobil baronski naziv le zaradi vojaških in znanstvenih zaslug v 46. letu starosti.

Jurij Vega je bil rojen 23. marca 1754 v Zagorici pri Moravčah kot sin preprosteга kmeta Jerneja VEGA in njegove žene Helene. Bil je zelo bister in že v mladosti je pokazal veliko nagnjenost do matematike. Ljubljansko gimnazijo je zaključil z odličnim uspehom. Nadaljna pot do uspeha ter vztrajna volja sta ga pripeljali na Dunaj. Tam se je Jurijev nemirni duh popolnoma razmahnil in dosegel je s svojimi deli nesmrtno slavo. Sebi v korist, Slovencem pa v trajen spomin.

Jurijeva pot skozi ljubljanske žele je bila težka, saj je bil zaradi zgodnje očetove smrti nekaj let navezan le na tujo podporo. Zasluga, da je premagal gmotne težave in da se je zavedel svoje posebne nadarjenosti

za matematiko, gre njegovemu profesorju matematike Maffeiju. Ta je znal v mladem VEGI vzbuditi ljubezen do matematičnih ved in mu je dal potrebno podlago, da se je pozneje sam izpopolnjeval. Svojo hvaležnost je bivšemu profesorju Vega tudi javno izrazil, ko mu je maja 1800 posvetil drugo izdajo LOGARITEMSKO-TRIGONOMETRIJSKEGA PRIROČNIKA.

Po končanih študijah je bil Vega nameščen kot navigacijski inženir v tedanji Avstriji, ki je obsegala tudi Kranjsko.

PRVA TEMELJITA MATEMATIČNA DELA

Pri inženirskem poslu ni ostal dolgo. Sedmega aprila 1780 je vstopil kot prostovoljec k topničarskemu polku. Vse njegovo nadaljnje življenje priča, da je bil ta korak dobro premišljen in da si je izbral poklic, v katerem je lahko razširil svoje znanje in svoje zmožnosti. Že po enem letu službovanja je dosegel čin podporočnika in le nekaj mesecev za tem so mu poverili službo profesorja matematike na topničarski akademiji na Dunaju. To službo je opravljal 11 let, sprva na topničarski akademiji, od leta 1786 pa kot profesor matematike pri bombardirskem zboru.

Kmalu je spoznal napake pri delu v topničarski akademiji. Poučevali so brez primernih knjig in brez pravega sistema. Prav zato se je lotil pisanja učbenikov za svoj predmet in že v mesecu februarju leta 1782 izdal na Dunaju prvi del svojih matematičnih predavanj. Vseboval je osnovne računske operacije s posebnimi števili in deloma tudi algebro v obsegu srednješolske snovi. Zaradi posrečene izbire snovi in njene metodične prednosti pred tovrstnimi učbeniki (preglednost, lahko razumljiva razlaga in jasna sistematika) se je VEGOVA knjiga hitro uveljavila tudi na drugih šolah.

Vega je v svojem poklicu zgodaj spoznal pomanjkljivosti tedaj rabljenih logaritemovnikov. Da bi jih odpravil, se je z vso energijo in skrbnostjo sam lotil dela. Odslej se je s preračunavanjem logaritemov ukvarjal vso drugo polovico svojega življenja.

Logaritemovnik je po pravilnosti in mnogovrstnosti daleč presegel vse druge tiste dobe, kar je priznala takratna strokovna kritika. Nemški matematik LALANDE je pisal VEGI, da so njegovi logaritmi najbolj dragocena zbirka tablic, kar jih je kdaj videl. V pismu LALANDE nadaljuje: »Naj vam spregovorim o hvaležnosti in priznanju vsega sveta in bodočih rodov, saj ste si zanje pridobili več pravic kot jaz, kajti vaše ime bodo nujno ponavljali večkrat in mnogo dlje kakor moje.«

Leta 1784 je Vega napredoval v poročnika. Še istega leta je izšel na Dunaju drugi zvezek njegovih predavanj. Obsegal je predvsem geometrijo, poleg tega pa še nauk o praktičnem zemljemerstvu in — kar je še posebno pomembno — infinitezimalni račun, ki se je zaključil z integracijo diferencialnih enačb. S to knjigo pa je Vega nastopil kot reformator topničarskega šolstva, saj je bil prvi, ki je uvedel pri artileriji algebrsko analizo in višjo matematiko. Knjiga je doživela 8 izdaj.

V VOJNIH POHODIH PROTI TURKOM IN PRUSOM

Leta 1789 je Vega kot prostovoljec v vojski feldmaršala LAUDONA pri obleganju Beograda poveljeval več možnarskim baterijam, čeprav je bil šele stotnik. Ker izstrelki 100-funtnih možnarjev niso dosegli cilja, je s spremembo naboja in z obro-

či, postavljenimi v možnarske cevi, povečal učinek in bistveno pripomogel k padcu beogradske trdnjave. Čeprav je takrat Vega prepustil vse zasluge drugim topničarskim častnikom, je bilo v njegovih poznejših vojaških spričevalih priznana njegovo odlično vedenje pred Beogradom. Po uspehih Rusov in Avstrijcev proti Turkom so Prusi pričeli ogrožati severno mejo Avstrije. Zaradi tega je moral del avstrijske vojske, z njim tudi Vega, s turškega bojišča hiteti braniti Moravsko. Tam je Vega ostal do leta 1792. Nato se je vrnil na Dunaj in bil naslednje leto (1793) povišan v majorja bombardirskega polka.

NOVA TEHTNA DELA

Po vrnitvi na Dunaj se je Vega zopet pričel intenzivneje ukvarjati z matematiko in je sklenil logaritemske tablice tako izpopolniti, da bi se dolgo vrsto let ne bilo več potrebno matematikom na novo ukvarjati s preračunavanjem te vrste. Zato si je zadal obsežen delovni načrt, ki je vseboval kar tri različne logaritemovnike: mali priročni logaritemovnik za učence matematike, veliki logaritemovnik za matematike, astronome in pomorščake ter prenovljeno izdajo logaritemovnika za učitelje matematike. Načrt je bil ogromen in je zahteval veliko dela in vztrajnosti. Sredi tega ogromnega dela je moral Vega z avstrijsko vojsko zopet na bojišče. Kot vojak se je odlikoval na bojišču, nadaljeval in zaključil pa je tudi vse tri logaritemovnike. Za VEGO se je začela najsvetlejša, po uspehih in z dogodki najbogatejša doba njegovega življenja.

V založbi knjigarne Weidmann v Berlinu so izšli prvič naslednji znani prevodi Vegovih logaritemskih priročnikov:

- leta 1857 v angleščini, francoščini in italijanščini
- leta 1858 v ruščini
- leta 1866 v holandsščini
- leta 1868 v danščini
- leta 1878 v španščini
- leta 1888 v češčini

Leta 1971 je Vegovo delo doživelo ponatis 102. nemške izdaje. Samo v angleškem in ruskem prevodu je izšlo do danes več kot 50 izdaj, zadnja znana ameriška izdaja je izšla leta 1968, zadnja ruska pa v letu 1971. K ugotovitvam o veliki razširjenosti ruskih prevodov pripominja sovjetski biograf I. J. Depman takole: »Ta seznam izdaj pa ni popoln. Če pri tem upoštevamo, da mnogo drugih ruskih izdaj logaritemskih tablic v 19. in 20. stoletju temelji v glavnem na Vegovih tablicah, potem nam šele postane jasen pomen dela tega slovanskega matematika za rusko šolo.«

Vegov priročnik velja od prve izdaje dalje kot prototip logaritemskih in trigonometrijskih knjig. V predgovoru k eni zadnjih nemških izdaj pravi A. KOPFE, profesor astronomije na berlinski univerzi in sedanji urednik, da so Vegove tabele v svoji sedanji izvedbi najprimernejše in še vedno veljavne za precizna preračunavanja tako v astronomiji kot v vesoljski tehniki. Vegov priročnik je imel v resnici brezprimern knjižotrški uspeh, saj spada med najbolj znane in najbolj razširjene matematične knjige na svetu in izhajajo še danes. Več kot 170 let rabijo kulturni narodi tri variante njegovih logaritemskih tablic. To dejstvo samo po sebi dokazuje, da je Vega izpolnil svojo obljubo — izpopolniti logaritemovnike do kar največje popolnosti.

V VOJNIH POHODIH PROTI FRANCOZOM

Ko se je leta 1793 začela vojna s Francozi, je bil Vega v vojski feldmaršala Wurmserja. Med napadom na francosko utrjeno črto med Wissembourgom in Lauterbourgom se je Vega prostovoljno ponudil, da osvoji utrjeno mesto Lauterbourg. Topniški oddelek, s katerim je oblegal mesto, je nastanil izven sovražnega ognja. Po padcu Lauterbourga in Wissembourga so avstrijske čete začele prodirati na jug proti Strasbourgu. Ovira je bila majhna trdnjava Fort Louis na otoku sredi Rena, ki je zapirala dolino proti Strasbourgu in je veljala do takrat za neosvojljivo. Ko je topništvo, kateremu je poveljeval Vega kot edini navzoči topniški štabni oficir, že tri dni brezuspešno obstreljevalo utrdbo, je poveljnik general Lauer očital Vegi krivdo, če trdnjave ne bodo osvojili. Toda Vega je odgovoril, da je sposoben v 24 urah zavzeti trdnjavo, če mu dovolijo prosto odločanje. General Lauer mu je obljubil najvišje odlikovanje, če izpolni obljubo. S spretno razporejenimi, močno nabitimi in malo dvignjenimi možnarji je razrušil del zidovja, nakar se je trdnjava predala. Ta nepričakovani uspeh je Vega dosegel predvsem s tem, da ni naravnal možnarje, kot je bilo do tedaj običajno, pod naklonskim kotom 50 do 75 stopinj, temveč pod kotom 15 do 16 stopinj ter s tem povečal vodoravno moč strela.

Leta 1794 je bil Vega dodeljen vojski pod poveljstvom feldmaršala vojvode Albrehta Saksonskega. Sredi decembra istega leta so sledili boji pred Mannheimom, kjer je Vega z nenavadno drznostjo v sovražnem ognju rešil na splavu avstrijske topove. Spomladi leta 1795 je dal Vega pri Mannheimu uliti dva nova 30-funtna možnarja s stožčasto izvrtanim dnom in z večjim nabojem. Ti novi možnarji so se istega leta uspešno obnesli pri Mannheimu. Glede Vegove iznajdbe možnarja je feldmaršal Wurmser dal naslednjo izjavo: »Potem ko smo v armadi vpeljali Vegov dalekometni možnar, si je njegov izumitelj pridobil zasluge, to ne samo pri obleganju Mannheima, temveč bodo ti možnarji tvorili nedvomno bistveno uspešno izboljšavo in prednost za vsa bodoča obleganja in obrambe c. kr. topništva, sovražniku pa bodo povzročali ogromno škodo.«

V letu 1796 se je Vega odlikoval kot poveljnik topništva pri obrambi Mainza pred francoskim obleganjem. Pregnal je Francoze čez reko Sieg pri Wiesbadnu, oblegal trdnjavo Kehl in se odlikoval v bojih ob reki Lahn pri Dietzu.

Leta 1839 so Vegov 30-funtni dalekometni možnar vpeljali v avstrijski armadi za namene obalne artilerije.

ČASTI, PRIZNANJA IN TEŽAVE

O tem, da je Vegovo znanstveno delo našlo nadpovprečno priznanje že pri njegovih sodobnikih, pričajo časti, ki so mu jih izkazale razne znanstvene družbe in ustanove. Tako je bil član Akademije koristnih znanosti v Mainzu, Fizikalno-matematične družbe v Erfurtu, Češke družbe znanosti v Pragi in Pruske akademije znanosti v Berlinu ter dopisni član Britanske družbe v Göttingenu. Za vojaške zasluge je dobil viteški red Marije Terezije. Javno priznanje, ki si ga je Vega na bojnem pohodu zaslužil in tudi pridobil, dokazuje, da je bil odličen in hraber vojak. Postal je vitez reda Marije Terezije. To vojaško odlikovanje za zasluge ima še častnejšo in pomembnejšo veljavo, ker se ne podeljuje samo po vladarjevi milosti, temveč ga mora soglasno priznati poseben vojni svet sobojevnikov.

Leta 1800 je cesar Franc II. Vega povišal v dedni baronski stan »kot plačilo za njegove zasluge, ki si jih je pridobil v dvajsetletnem vojaškem službovanju s svojo modrostjo, izredno hrabrostjo... z vzornim

vedenjem«. Za svoj grb si je Vega izbral srčast ščit z gorečo granato in nad njo baronsko krono.

Ob 200-letnem rojstnem jubileju reformatorja matematike je objavil švedski profesor SVEN HJALMARSON v reviji CIVILT FORSVAR leta 1954 naslednji sestavek, ki ga objavljam v celoti:

»Slovenec ing. VEGA — profesor matematike na avstrijski artilerijski akademiji, je naravnost zrevolucioniral pouk matematike, saj je uvedel v te institucije algebrsko analizo in infinitezimalni račun. Vegovi učbeniki za matematiko in fiziko so doživeli več izdaj in so jih šestdeset let uporabljali ne samo v topničarskih, temveč tudi na raznih drugih akademijah v Avstriji in drugod po Evropi. Največjo slavo pa si je ing. Vega pridobil s svojimi logaritmovniki. S sodelovanjem svojih kadetov na akademiji se je lotil sestave novih logaritmov. Tako je izdal poleg »srednjega logaritmovnika«, še mali priložni in veliki logaritmovnik za astronome. Vegovi logaritmovniki so do danes doživeli že 120 izdaj v nemškem in več izdaj v angleškem, francoskem, italijanskem, holandskem, švedskem in ruskem jeziku.

Vegove zasluge na znanstvenem področju so ovrednotili že njegovi sodobniki.

Slovenci, kot majhen, žilav in vztrajen narod se lahko ponašajo s tem, da en krater na Luni nosi ime po njihovem velikem matematiku in vojaškem strokovnjaku Juriju Vegi. Kot povzemam iz knjige avtorja dr. Patrick Moore-a: GUIDE TO THE MOON, ki jo je izdala založniška hiša EYRE AND SPOTTISWOODE v Londonu leta 1953, opisuje pisec zgoraj omenjene knjige Vegov krater.

Odgovor na vprašanje, zakaj si je Slovenec Vega zaslužil posmrtni spomenik na Luni — je podan v zgoraj citirani knjigi. Prav z izdajo Vegovega astronomskega logaritmovnika, ki je še danes v rabi, če ne upoštevamo sodobnih računalnikov, in skoraj edini računski pripomoček pri preciznem astronomskem preračunavanju — si je Vega zaslužil neveljavno slavo in zasluge za razvoj moderne astronomije. Na X. mednarodnem kongresu astronomov v Madridu, so prisotni delegati iz 32 držav osvojili predlog nemškega astronoma dr. J. H. MADLERJA ter Vegi na čast poimenovali krater v Mare Australe na Luni. Tako si je Vega s svojim globokim analitičnim duhom in neumornim raziskovalnim delom postavil trajen spomenik na nebesnem Mount Everestu — Luni.

Kakšno zakladnico predstavlja Vegov astronomski logaritmovnik z naslovom THEOSAURUS LOGARITHMORUM COMPLETUS za astronomijo, si lahko šele danes predstavljamo, saj ko je knjiga postala že prava rariteta — so jo v Italiji in pozneje v Ameriki ponatisnili kot stereotipne izdaje. Obsega 713 strani in predstavlja pravo bogastvo matematične preciznosti... »zaključuje švedski profesor.

O Vegovem družinskem življenju je malo zanesljivo znanega. Sedemnajstega septembra 1802 je Vega izginil in vse iskanije je bilo brezuspešno. Devet dni pozneje so našli njegovo truplo v Donavi. V dunajskem mrliškem oglednem zapisniku je zapisano, da je po nesreči utonil pri kopanju.

IZSLEDKI BIBLIOGRAFIJE

Ne glede na celo vrsto starejših in nekaterih težko dostopnih publikacij o Vegi domačih in tujih življenjepiscev, nam danes lahko natančno in stvarno osvetli obseg njegovega knjižnega dela šele bibliografsko zaokroženo zbrano gradivo. Danes je dostopnih preko 300 Vegovih knjig in razprav. Če za silo predpostavljamo poprečne 10.000 izvodov na en natis, kar gotovo ni preveč, saj je znano, da so nekatere izdaje v ruskem prevodu izšle tudi v 15.000, nekatere nemške in ameriške v 20.000, zadnja ruska iz leta 1971 pa celo v 40.000 izvodih, bi skupna naklada samo astronom-

skega logaritmovnika presegla dva in pol milijona izvodov. Če pa k temu prištejemo še naklade nedosegljivih ponatisov in izdaj ostalih dveh njegovih logaritmovnikov, bi skupna naklada vseh Vegovih logaritmovnikov presegla tri milijone! Sele tako nam postane očitna velikanski obseg in pomen njegovega dela.

V SEBI JE ZDRUŽEVAL ZNANSTVENO IZOBRAZBO IN PRAKTIČNO SPOSOBNOST...

Zaradi ljubezni in navdušenja, s katerim se je zavzemal za študij matematike in zaradi ogromnega prispevka elementarni matematiki, si je Vega pridobil neizpodbitne zasluge. Dolga leta je požrtvovalno in iz globokega prepričanja z besedo in pisanjem pospeševal štirjenje matematičnega študija. V uporabni matematiki si je zagotovil trajno mesto. Čeprav je imel mlada leta že za seboj, je prostovoljno zamenjal pero s sabljo, da bi svoja spoznanja praktično preizkusil. Zaradi vsega tega tudi kot človek zbujal v nas odkrito občudovanje.

Vega je v sebi združeval znanstveni potencial in praktično sposobnost, kar je dano tako silno redkim in prav posebnim človeškim naravam. Ni bil matematik, ki bi delal v ospredju matematično-teoretičnih raziskav tedanje dobe. Oprijel se je pisanja učbenikov in preverjanja logaritmov.

Vega dela pa se je lotil z naravnost kmečko trdovratnostjo, z neverjetno energijo, z vztrajnostjo in skrbnostjo — kar je pravzaprav naša narodnostna poteza — in je uspel v svetovnem merilu. Njegova dela pozna ves svet.

Po genialnosti svojega dela stoji Vega vstret z dvema našima genialma 19. stoletja. — Prešernom in Miklošičem in letja v resnici prva naša genialna osebnost, prvi naš genij pred Prešernom.

Vega pa je bil tudi prvi naš doslej znani vojaški strokovnjak nadpovprečne nadarjenosti. Ni bil le poveljnik in vojskovodja z orožjem v roki, ampak predvsem miren, resnoben znanstvenik, ki je dosegal svoje sijajne uspehe v vojnah s praktično uporabo svojih teoretičnih iznajdb.

Jurij baron Vega je primer izrednega vojaškega talenta, ki je izšel iz preproste slovenske kmečke hiše ter se s hrabrostjo, osebno energijo, umnostjo, preudarnostjo kljub življenjskim težavam priboril do visokega položaja, ki mu ga je morala priznati takratna družba.

Z vsi pravico ga smemo šteti med tiste naše sinove, ki so z deli mednarodne veljave dokazali, da smo Slovenci del evropske celote, ki je soustvarjal in soustvaril evropsko kulturo, in da so tudi mali narodi potreben in ustvarjajoč faktor evropske skupnosti.

Jurij Vega je za nas izkaz naše umske moči in dokaz, da imamo resno znanstveno izročilo mednarodnega pomena.

Njegovi dosežki sodijo — ne glede na tuj izrazni jezik — v našo slovensko kulturno zakladnico.

Tine Markež: Jezni obrazi — plastika

TINE MARKEŽ - SLIKAR

TINE MARKEŽ je bil rojen 13. februarja 1907 na Koroški Beli. Že kot osemnajstletni mladenič je začel delati v takratni Kranjski industrijski družbi na Jesenicah, danes Železarni Jesenice, kjer je z manjšimi prekinitvami zaradi odsluženja vojaškega roka in redukcij, delal 40 let. Upokojen je bil kot delovodja ukinjenega obrata Javornik II.

Slikarska pot Tineta Markeža, od ustanovitve Dolika leta 1946 njegovega člana, sega daleč nazaj v predvojna leta. Kot mladenič se je v tedanjem prosvetnem društvu na Koroški Beli srečal s slikarjem domačinom Janezom Kramarjem, katerega gledališke kulise in lovski motivi so bili prvi stik z likovnim svetom, ki je v njem prebudil željo po slikanju. Še močnejši impulz je morda dobil od Valentina Hodnika, planinskega slikarja iz Bohinja. Komaj osemnajstleten se je zapisal svojemu hobiju, si kupil v Ljubljani študentske tube barv — umetniške so bile zanj predrage, in se podal na razburljivo pot slikarskega izražanja. Znanje si je skušal nabirati z ogledovanjem razstav v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Poseben vtis so napravili nanj planinski motivi Srečka Magoliča.

Prvih slikarskih poskusov Markeža ne poznamo. Lahko si predstavljamo, kako je z negotovimi koraki poskušal slediti svojim vzornikom. Največ je delal v pastelni tehniki. Že v delih iz predvojnega obdobja je pokazal izrazit slikarski talent in dobršno mero kritičnosti, kar kažejo njegove pastelne krajine v domovih sorodnikov, prijateljev in znancev.

Dolik, ki je po vojni združil jeseniške slikarje amaterje v prvo organizirano likovno skupino, je predstavljal za Markeža

Tine Markež: Zgodna pomlad

nov, zavestnejši korak na slikarski poti. Od prejšnje svobodnejše izbire motiva se je pod vplivom likovnih usmerjevalcev Dolika orientiral predvsem v krajino. Njegovo izrazno sredstvo je postalo olje. Razvil je izrazit osebni slog slikanja s širokimi lopatičastimi potezami in pastelno ubrano barvno skalo.

Vendar planinski motivi v olju niso bili edino področje Markeževega likovnega ustvarjanja. Vzporedno so nastajale mehke, lirčno občutene krajine in tihožitja, v katerih je svetje zavzelo zelo pomembno mesto. Barve v njih so tople, največkrat se poslužuje tempera. Format postaja vse manjši, dokler ne pristane v miniaturah. Nazadnje mu postane konkretni motiv odveč oz. izhodišče za abstraktno kompozicijo barvnih ploskev in linij, v katerih se nam najbolj neposredno razkrija njegovo slikarsko gledanje, ki mu tudi v konkretnih motivih narekuje »igranje« z linijami, ploskvami in barvami in osnovna lirčna uglasenost, ki jo sledimo skozi vse njegovo slikarstvo.

Prav v drobnih abstraktnih miniaturah, ki bi jih najlaže primerjali z glasbo, je Tine Markež, ki je velik del svojih življenjskih sil pustil v Železarni, kot slikar v celoti prisoten.

Posebno mesto v njegovem likovnem ustvarjanju predstavlja mala plastika v glini. V ekspresivnih glavah mož in žena odkrivamo trd in konkreten svet v primi-

tni obliki, ki se povsem razlikuje od sveta v njegovih slikah. Vendar je plastična figura star Markežev motiv, h kateremu se v zadnjem času ponovno vrača.

Kot član Dolika se je Markež doslej udeležil številnih skupinskih razstav na Jesenicah in številnih krajih Slovenije. Zanimivo bi bilo, če bi se predstavil tudi s samostojno razstavo. Retrospektivna razstava bi pokazala njegovo zanimivo razvojno pot in dokazala, da z leti ni izgubil na svoji izpovedni moči.

Maruša Avguštin

Tine Markež: Razočaranje — plastika

Tine Markež: Glava rudarja — plastika

Tine Markež: Variacije 5

Prihodnje leto, 16. februarja 1976, bo likovna sekcija DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar slavila tridesetletnico svojega uspešnega in kontinuiranega delovanja. V naslednjih številkih LISTOV bom predstavili vse ustanovitelje DOLIKA in ostale aktivne člane, zapise pa ob 30-letnici sklenili s celovitim prikazom delovanja DOLIKA.

Črtomir Šinkovec

TUDI IGLA JE OROŽJE

Živel je deček, ki je rad popolnoma neoborožen hodil po gozdovih, čeprav ga je oče često svaril, naj ne bo nepreviden.

»Niti igle ne vzameš s seboj,« je navadno dejal oče. »Če te kdo napade, kako se boš mogel braniti?«

Toda deček se je brezskrbno smehljal in nikakor ni hotel upoštevati očetovega nasveta.

Spet je odšel v gozd in ko je bil globoko v njem, ga obkrožijo in ujamejo razbojniki. Tedaj se spomni očetovih besed in vzdihne:

»O, da bi imel s seboj vsaj iglo, ne bi me tako zlahka ujeli.

»Na, tu imaš iglo,« se mu roga poglavar razbojnikov.

Deček vzame iglo z velikim strahom in previdnostjo, kot da je zares nevarno orožje.

»Kaj, ali si se zbedel,« buljijo vanj razbojniki.

Poglavar razbojnikov se mu približa, da bi bolje videl. Deček pa ni zgubljal časa in kot bi trenil zbode razbojnika v nos. Razbojnik zarjove od bolečine, spusti puško in se zgrabi za nos z obema rokama. Deček, ne bodi len, zgrabi za puško in požene v beg vse razbojnike.

Ko se je srečen vrnil domov, reče svojemu očetu:

»Popolnoma prav si mi svetoval, oče. Danes me je ujela tolpa razbojnikov in preprosta igla mi je rešila življenje.«

»Tudi igla utegne biti dobro orožje, če je v rokah pravega junaka,« reče oče.

Po sudanski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

KAKO JE RAK UKANIL LISICO

Rak in lisica sta živela v prijateljstvu in dobri sosesčini. Sejala sta žito in požela obilno žetev.

Lisica nekoč reče raku:

»Pridelek si razdeliva na tri dele: dva meni, enega tebi.«

Rak s predlogom ni bil zadovoljen, hotel je imeti dva dela zase. Beseda da besedo, pa se kljub temu nista mogla sporazumeti. Naposled rak predlaga:

»Staviva! Prvi, ki bo došel na vrh tiste gore, bo vzel dva dela pridelka.«

Lisica je z obema tacama zgrabila za predlog, saj je vedela, da bo v teku z rakom stavo dobila.

»Teci prva,« reče rak. Komaj pa se lisica spusti v tek, se je rak s škarjami zgrabi za rep. Tako teče z njo. Ko pa lisica doseže vrh, se obrne in pravi:

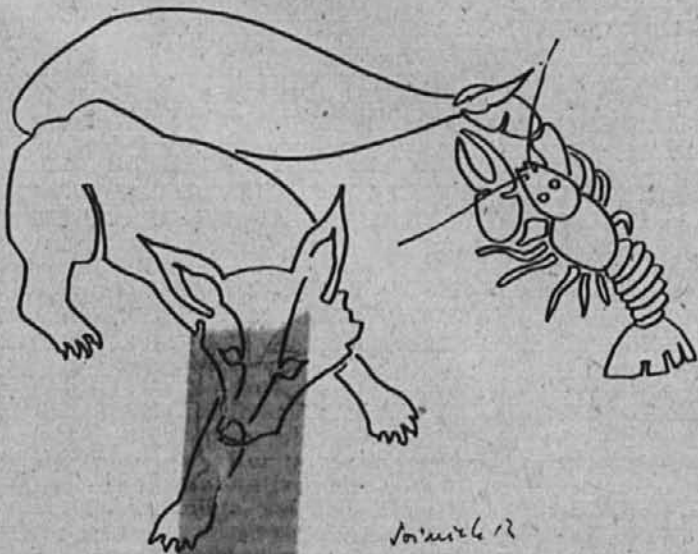
»Rak, kje pa si?« se je lisica ozirala na vznožje gore.

Medtem pa se rak spusti z lisičjega repa na tla, teče še nekaj pediti do vrha in od tam zakliče:

»Pohiti, lisica, čakam te že celo stoletje!«

Lisica je ostrmela od začudenja, saj je zares pravi čudež, da jo je rak prekosil v teku. Toda kar je res, je res. Rak je dobil stavo in dve tretjini pridelka.

Po armenski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

ZAKAJ SE UHARICA PODNEVI SKRIJE

V davnih časih se je uharica ukvarjala s slikarstvom. Ptiči so se radi zatekali k njej, da jim je pobarvala perje. Uharica jih je poslikala kakor so želeli, z najlepšimi barvami. Vsi so bili zadovoljni s pisano obleko razen krokarja, ki je podcenjeval uharično slikarstvo, nenehno pa opeval belo, bleščečo lepoto svojega perja.

Nekoč pa se je krokar le naveličal svojega belega perja. Odleti k uharici in ji reče:

»Poslikaj tudi moje perje, vendar s tako barvo, ki je nima noben ptič na svetu.«

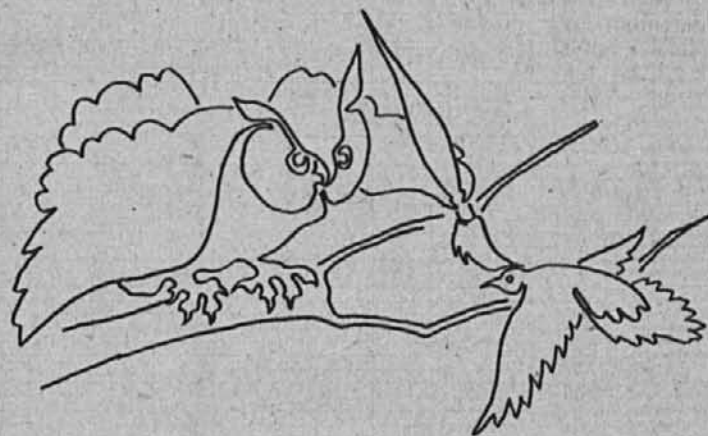
Uharica napeto premišljuje, s kakšno barvo naj bi poslivala krokarja. In naposled se odloči za črno. Vzela je čopič in ga pobarvala v črno od glave do repa:

»No, zdaj pa si, krokar, lepotec, kot ga ni ptiča na svetu!«

Ko se je krokar ogledal in videl, da je črn kot dimnikar, ki je pravkar prilezel iz sajastega dimnika, se je na vso moč razjezil. Hotel je odstraniti črno barvo, pa zaman, vse je bilo prepozno. Od tistega dne imajo vsi krokarji črno perje. Vendar uharici tega niso nikoli odpustili. Kadar jo ugledajo, jo napadejo in če bi mogli, bi jo razkosali na drobne kosce.

Zaradi tega uharica vse dneve prečepi skrita v svojem zavetju in šele z nočjo vzleti po hrano, ko krokarji spijo.

Po japonski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

PAMETNA KOKOŠ

Nekega lepega dne neka kokoš gugaje se brska pod drevesom zunaj vasi. Iz gozda jo opazi šakal in teče proti njej. Lačen kot je bil, se je že veselil izdatne pečenke. Toda kokoš je bila previdna in je še pravočasno zletela na drevo.

»Dober dan, ljuba kokoška,« reče šakal. »Si mar slišala zadnje novice?«

»Kakšne novice,« vpraša kokoš.

»Kakšne novice? Največje novice vseh časov: vse živali so med seboj sklenile mir. Zdaj si bomo vse živali prijateljice, nobena se ne sme več bati druge. Zato lahko mirno prideš z drevesa, ne bom te pojedel.«

Toda kokoš je bila previdna, vedela je, koliko veljajo šakalove besede, zato mu odgovori:

»Zelo sem vesela, da se mi ni treba več bati, toda tu zgoraj je boljši razgled. Od tu lahko opazujem, kaj se dogaja na vseh poteh do moje vasi.«

»Kaj pa je takega videti v tvoji vasi,« vpraša šakal.

»Nič posebnega ni videti, vidim le tolpo psov, ki teče proti nama.«

Ko je šakal to slišal, skoči na noge in kolikor mogoče hitro odnese pete.

»Kam pa bežiš?« kriči za njim kokoš. »Pravkar si povedal, da so živali sklenile mir. Psi ti ne bodo storili nič hudega.«

»No, ja,« reče šakal, »ti psi iz vasi so gotovo neumni in niso še slišali te novice,« — pa kot bi trenil, izgine.

Po tadžikistanski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

ZA OTROKE, KI LAŽEJO

Nekoč je neki kmet velel svojemu sinu, naj žene ovce na pašo.

Deček se je počasi odpravil s čredo na pašnik. Kmalu nato pa priteče ves zasopel in reče:

»Oče, oče, vzemi puško! Na pašniku sem videl tako velikega zajca kot je naš konj.«

»Zajec, pa je tako velik kot konj. Nemogoče,« reče oče.

»Hja, pa je malo manjši kot konj. Gotovo pa je velik kot žrebiček.«

»Zajec, pa kakor žrebiček. Nemogoče,« reče oče.

»Hja, če ni velik kakor žrebiček, pa je gotovo kakor teliček.«

»Zajec, pa kakor teliček. Nemogoče,« reče oče.

»Hja, če ni velik kakor teliček, pa je gotovo velik kakor ovca.«

»Zajec, pa velik kakor ovca. To je nemogoče,« reče oče.

»Hja, če ni velik kakor ovca, pa je gotovo velik kakor janjček.«

»Zajec, pa velik kakor janjček. Nemogoče,« reče oče.

»Hja, če ni bil velik kakor janjček, pa je gotovo kakor maček.«

»Zajec, pa velik kakor maček. To utegne biti, če ne pretiravaš?«

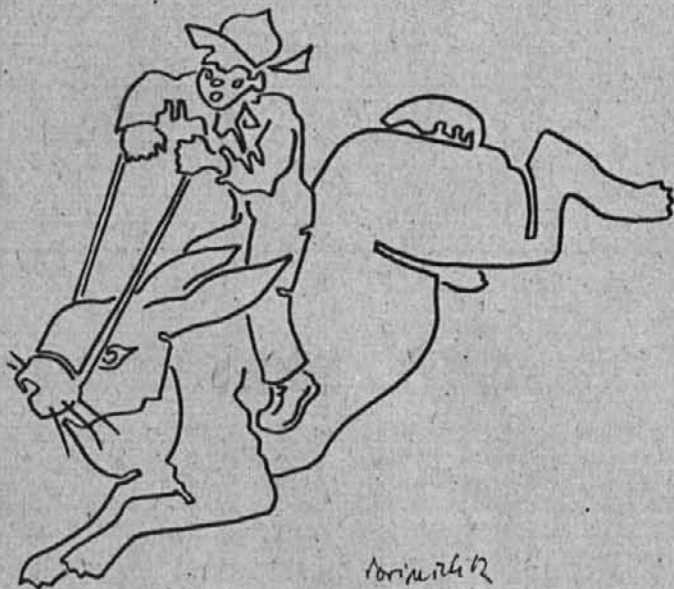
»Hja, če ni bil velik kakor maček, pa je bil velik kakor miška.«

»Zajec, pa velik kakor miška. Nemogoče,« reče oče.

»Hja, če ni bil velik kakor miška, je bil pa vsaj toliko velik kakor muha.«

»Zajec, pa velik kakor muha? Sinko, sinko,« se nasmehne oče, »videl si en velik ništrc. Zdaj pa se kratkih nog, ki jih ima laž, hitro poberi k ovcam!«

Po francoski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

TIGER, MAČEK IN ČLOVEK

Človek se odpravi orat na polje. S seboj vzame mačka, da bo lovil miši. Maček zaide v gozd, tam sreča tigra. Tiger ga premeri, strese z glavo in pravi:

»Menim, da sva si v sorodu. Čudno pa se mi zdi, bratranec, da si ostal tako majhen in šibak.«

»Tudi ti bi bil majhen in šibak,« pravi maček, »če bi moral živeti s človekom, zakaj strašno je močan in meni ne dovoli, da bi zrastel in se okreplil.«

»Vse kaže, da je zares močan,« se začudi tiger.

»Pojdi si ga ogledat, tamle na njivi orje.«

Tiger gre na njivo in reče človeku:

»Znano mi je, da si strašno močan in da ne dovoliš, da bi zrastel in se okreplil tudi moj bratranec maček. Pokaži mi torej tvojo moč!«

»Rade volje ti jo pokažem,« pravi človek, »toda pustil sem jo doma.«

»Pojdi jo iskat, kar tu te bom počakal.«

»Glej, da mi medtem, ko pojdem domov, ne odneseš pete. Bolje bo, da te privežem k drevesu, tako te bom zlahka našel.«

Tiger privoli. Človek ga priveže k drevesu, nato odide domov in se vrne z debelo gorjačo. Z njo začne udrihati po tigru, da v kosmih od njega odpada dlaka, medtem pa vzklika:

»To, to, to je dokaz moje moči!«

Tiger rjove od bolečin in prosi človeka usmiljenja, češ da doslej ni kaj pridal vedel o človekovi moči, in obljublja, da se bo vrnil v gozd, kjer ne bo imel več priložnosti srečati se s človekom.

Ko se je človeku zazdelo, da jih je tigru zvrhano naložil po grbi, ga odveže in spusti. Tiger šepaje odide in javka sam pri sebi:

»Ne čudim se, da je maček tako majhen in šibak, čudim pa se temu, da je sploh še živ.«

Po italijanski pravljici priredil
Črtomir Šinkovec

